

16e GEWONE ALGEMENE VERGADERING VAN DE BISSCHOPPENSYNODE

Hoe kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn?

INSTRUMENTUM LABORIS

voor de *tweede sessie*
(oktober 2024)

Voor een synodale Kerk
communio | participatio | missio

Inhoud

INLEIDING	4
Drie jaar onderweg	
Een werkinstrument voor de tweede sessie	
BASISPRINCIPES	10
De Kerk, volk van God, sacrament van eenheid	
De gedeelde betekenis van synodaliteit	
Eenheid als harmonie in verscheidenheid	
Zusters en broeders in Christus: een vernieuwde wederkerigheid	
Oproep tot bekering en hervorming	
Deel 1 - Relaties	17
In Christus en in de Geest: christelijke initiatie	
Voor het volk van God: charisma's en diensttaken	
Met gewijde ambtsdragers: ten dienste van de harmonie	
Tussen de kerken en in de wereld: de concrete aard van gemeenschap	
Deel 2 - Wegen	25
Een integrale en gedeelde vorming	
Kerkelijke onderscheiding voor de zending	
Het vormgeven van besluitvormingsprocessen	
Transparantie, verantwoording en evaluatie	
Deel 3 - Plaatsen	33
Domeinen om samen op weg te gaan	
De lokale kerken in de ene en enige Katholieke Kerk	
De banden die de eenheid van de Kerk vormgeven	
De dienst aan de eenheid van de bisschop van Rome	
Besluit - De synodale Kerk in de wereld	40

Afkortingen

AG	Tweede Vaticaanse Concilie, Decreet <i>Ad gentes</i> (7 december 1965)
CD	Tweede Vaticaanse Concilie, Decreet <i>Christus Dominus</i> (28 oktober 1965)
CIC	<i>Codex iuris canonici</i> (25 januari 1983)
DV	Tweede Vaticaanse Concilie, Dogmatische constitutie <i>Dei Verbum</i> (18 november 1965)
EG	Franciscus, Apostolische exhortatie <i>Evangelii gaudium</i> (24 november 2013)
GS	Tweede Vaticaanse Concilie, Pastorale constitutie <i>Gaudium et spes</i> (7 december 1965)
ITC	Internationale Theologische Commissie, <i>Synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk</i> (2 maart 2018)
LG	Tweede Vaticaanse Concilie, Dogmatische constitutie <i>Lumen gentium</i> (21 november 1964)
LS	Franciscus, Encycliek <i>Laudato si'</i> (24 mei 2015)
PE	Franciscus, Apostolische constitutie <i>Praedicate Evangelium</i> (19 maart 2022)
SC	Tweede Vaticaanse Concilie, Constitutie <i>Sacrosanctum Concilium</i> (4 december 1963)
SR	16e Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode, <i>Syntheserapport</i> (28 oktober 2023)
UR	Tweede Vaticaanse Concilie, Decreet <i>Unitatis redintegratio</i> (21 november 1964)
UUS	Johannes Paulus II, Encycliek <i>Ut unum sint</i> (25 mei 1995)
WCF	Algemeen secretariaat van de synode, <i>Voor een synodale Kerk. Gemeenschap, participatie, zending. Vergroot de ruimte voor uw tent (cf. Jes 54,2). Werkdocument voor de continentale fase</i> (27 oktober 2022)

Inleiding

*Op deze berg richt de Heer van de hemelse machten
voor alle volken een feestmaal aan:
uitgelezen gerechten en belegen wijnen,
een feestmaal rijk aan merg en vet,
met pure, rijpe wijnen.*

*Op deze berg vernietigt Hij de sluier
waarmee alle volken omhuld zijn,
het kleed dat alle volken bedekt.*

*Voor altijd doet Hij de dood teniet.
God, de Heer, wist de tranen van elk gezicht,
de smaad van zijn volk neemt Hij van de aarde weg
- de Heer heeft gesproken.*

Jes 25,6-8

De profeet Jesaja schetst het beeld van een overvloedig en verrukkelijk feestmaal, bereid door de Heer op de top van de berg - een symbool van samenzijn en gemeenschap, bestemd voor alle volkeren. Bij zijn terugkeer naar de Vader, vertrouwt de Heer Jezus zijn leerlingen de zending toe om alle volkeren te bereiken en hen een feestmaal aan te bieden met voedsel dat leven en vreugde in overvloed schenkt. Door zijn Kerk, geleid door zijn Geest, wil de Heer de hoop in de harten van de gehele mensheid opnieuw aanwakkeren, de vreugde herstellen en iedereen redden, vooral degenen wiens gezicht getekend is door tranen en die Hem in hun angst aanroepen. Hun kreten bereiken de oren van alle leerlingen van Christus, mannen en vrouwen die zich een weg banen doorheen de complexe menselijke geschiedenis. Hun geschreeuw klinkt nog luider in deze tijd waarin de synodale weg gepaard gaat met het uitbreken van nieuwe oorlogen en gewapende conflicten, die bovenop de vele bestaande de wereld nog steeds in bloed onderdompelen.

In het hart van de Synode 2021-2024, *Voor een synodale Kerk. Gemeenschap, participatie, zending*, klinkt er een oproep tot vreugde en vernieuwing van het volk van God, door het volgen van de Heer en de inzet ten dienste van zijn zending. De oproep om missionaire leerlingen te zijn, is gebaseerd op onze gemeenschappelijke identiteit als gedoopten en is geworteld in de diversiteit van contexten waarin de Kerk¹ aanwezig is en haar eenheid vindt in de ene Vader, de ene Heer en de ene Geest. Het is een oproep aan alle gedoopten, zonder uitzondering: *Het hele volk van God is subject van de verkondiging van het Evangelie. Daarin wordt elke gedoopte geroepen om een hoofdrolspeler van de zending te zijn, omdat we allemaal missionaire leerlingen zijn* (ITC, nr. 53). Deze vernieuwing krijgt vorm in een lokale kerk die, bijeengebracht door de Geest dankzij het Woord en de eucharistie (cf. CD 11), het heil dat zij voortdurend ervaart, verkondigt aan een wereld die hunkert naar zin en dorst

¹ Tenzij anders aangegeven, of waar het uit de context duidelijk is dat dit niet het geval is, slaat de term 'Kerk' in de tekst van het *Instrumentum laboris* op 'de ene en enige Katholieke Kerk' (LG 23), terwijl het meervoud 'kerken' de lokale kerken aanduidt waarin en waaruit zij bestaat.

naar gemeenschap en solidariteit. Het is voor deze wereld dat de Heer een feestmaal bereidt op zijn berg.

Het beoefenen van synodaliteit, die het wezen van de Kerk zelf uitdrukt, is voor ons vandaag een manier om onze toewijding aan deze zending te vernieuwen. Groeien als missionaire leerlingen, betekent in de eerste plaats gehoor geven aan de oproep van Jezus om Hem te volgen en het geschenk te erkennen dat we hebben ontvangen bij onze doop in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Het betekent ook leren hoe we elkaar kunnen begeleiden als leden van een pelgrimsvolk dat door de geschiedenis heen op weg is naar een gemeenschappelijke bestemming: de hemelse stad. Door deze weg te bewandelen en door het brood van het Woord en de eucharistie te breken, worden we wat we ontvangen. Zo begrijpen we dat onze identiteit als gered en geheiligd volk, een noodzakelijke gemeenschapsdimensie heeft die alle generaties gelovigen omvat die ons zijn voorgedaan en die ons zullen volgen: het heil dat we ontvangen en waarvan we getuigen is relationeel, want niemand redt zichzelf. Of uitgedrukt met de woorden van een Aziatische bisschoppenconferentie: we worden ons er geleidelijk aan van bewust dat *synodaliteit niet zomaar een doel is, maar een tocht van alle gelovigen, die we hand in hand moeten gaan. Daarom kost het tijd om de volledige betekenis ervan te begrijpen* (BC Bangladesh).² De heilige Augustinus beschrijft het christelijke leven als een gezamenlijke pelgrimstocht, als een samen op weg gaan *naar God toe, niet met onze voeten, maar met genegenheid* (Augustinus, Preek 306 B,1), waarbij we een leven delen dat bestaat uit gebed, verkondiging en naastenliefde.

Het Tweede Vaticaanse Concilie onderwijst dat *alle mensen worden opgeroepen tot deze vereniging met Christus. Hij is het licht van de wereld, van Hem zijn wij uitgegaan, door Hem leven wij, naar Hem zijn wij op weg* (LG, nr. 3). De kern van de synodale tocht is het verlangen, oud en altijd nieuw, om aan iedereen de belofte en de uitnodiging van de Heer over te brengen, bewaard in de levende traditie van de Kerk, om de aanwezigheid van de Verrezen Heer in ons midden te erkennen en de vele vruchten van de werking van de Geest te verwelkomen. Deze visie op de Kerk als een pelgrimsvolk, dat in elk deel van de wereld op zoek is naar synodale bekering omwille van haar zending, leidt ons terwijl we met vreugde en hoop verdergaan op de weg van de Synode. Deze visie staat in schril contrast met de realiteit van een wereld in crisis, getekend door wonden en schandalige ongelijkheden die diep resoneren in de harten van alle leerlingen van Christus. Het spoort ons aan om te bidden voor alle slachtoffers van geweld en onrecht en om ons engagement te vernieuwen aan de zijde van de vrouwen en mannen die zich overal ter wereld inspannen om bewerkers van gerechtigheid en vrede te zijn.

Drie jaar onderweg

Na de opening van het synodale proces op 9 en 10 oktober 2021, zijn de lokale kerken wereldwijd begonnen met een eerste fase van luisteren, elk in hun eigen tempo en op hun eigen manier. Tot de Kerk behoren betekent deel uitmaken van het ene volk van God, dat bestaat uit mensen en gemeenschappen die in concrete tijden en op concrete plaatsen leven. Het synodale luisterproces begon binnen deze gemeenschappen en doorliep de diocesane, nationale en continentale fasen als onderdeel van een voortdurende dialoog. Deze dialoog werd gestimuleerd en begeleid door het algemene secretariaat van de synode, dat synthese- en werkdocumenten publiceerde. Het circulaire karakter van het synodale proces

² Hier, evenals in het vervolg, komen de citaten van de bisschoppenconferenties en hun continentale groeperingen uit de samenvattingen die naar het algemene secretariaat van de synode zijn gestuurd na de raadpleging van de lokale kerken die plaatsvond tussen eind 2023 en de eerste helft van 2024.

is een manier om de verankering van de Kerk in verschillende contexten te erkennen en te waarderen, ten dienste van de banden die hen verenigen.

Het vernieuwende aspect van deze eerste fase waren de continentale bijeenkomsten, die de lokale kerken uit eenzelfde macro-regio samenbrachten. Deze kerken werden uitgenodigd om naar elkaar te leren luisteren, elkaar te begeleiden op hun tocht en gezamenlijk de belangrijkste uitdagingen te onderscheiden voor het vervullen van hun zending binnen hun specifieke contexten.

De eerste sessie van de zestiende gewone algemene vergadering van de bisschoppensynode in oktober 2023 markeerde het begin van de tweede fase. In deze fase worden de vruchten van het luisterproces verwelkomd, om in gebed en dialoog de stappen te onderscheiden die de Geest ons vraagt te zetten. Deze fase loopt door tot aan het einde van de tweede sessie in oktober 2024. Op dat moment zullen de vruchten van dit hele werk aan de paus worden aangeboden, met het oog op een intensievere en concrete implementatie in alle lokale kerken.

De voorbereiding van de tweede sessie bouwt noodzakelijkerwijs voort op de resultaten van de eerste sessie, die zijn vastgelegd in het *Syntheserapport* (SR). Op basis van deze resultaten, en in overeenstemming met de cyclische aard van het hele synodale proces, werd er wereldwijd een nieuwe raadpleging van de lokale kerken opgestart. Deze raadpleging werd geleid door de vraag: *'Hoe' kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn? Zoals uitgelegd in het document Naar oktober 2024³, was het doel van de raadpleging om de wegen te bepalen die we kunnen volgen en de hulpmiddelen die we kunnen gebruiken in onze verschillende contexten en omstandigheden. Dit alles om de unieke bijdrage van elke gedoopte en van elke lokale kerk aan de ene zending van het verkondigen van de Verrezen Heer en zijn Evangelie aan de hedendaagse wereld te versterken. Het gaat dus niet om ons te beperken tot technische of procedurele verbeteringen om de kerkstructuren efficiënter te maken. In plaats daarvan gaat het om het werken aan de concrete vormen van missionaire inzet waartoe we zijn geroepen, in de dynamiek tussen eenheid en diversiteit die kenmerkend is voor een synodale Kerk.*

Het opstellen van dit *Instrumentum laboris* voor de tweede sessie gebeurde op basis van de antwoorden op de bovengenoemde kernvraag. De antwoorden zijn ingediend door de meeste bisschoppenconferenties (BC) en hun continentale groeperingen, de Oosterse Katholieke Kerken, de bisdommen die geen deel uitmaken van een bisschoppenconferentie, de dicasteries van de Romeinse Curie, de Unie van Algemene Oversten en de Internationale Unie van Algemene Oversten die het godgewijde leven vertegenwoordigen. Daarnaast zijn ook de getuigenissen van ervaringen en goede praktijken, die vanuit alle hoeken van de wereld zijn ontvangen, evenals de opmerkingen van bijna tweehonderd internationale instanties, universitaire faculteiten, verenigingen van gelovigen, gemeenschappen en individuen wereldwijd ook geïntegreerd. Op deze manier is het *Instrumentum laboris* verankerd in het leven van het volk van God dat overal ter wereld aanwezig is.

Deze bijdragen drukten hun dankbaarheid uit voor de al afgelegde weg, erkenden de inspanningen die soms nodig waren, maar toonden vooral het verlangen om verder te gaan. Zoals een Noord-Amerikaanse bisschoppenconferentie het verwoordde: *Onze dankbaarheid voor deze synodale tocht is groot. [...] Er blijven echter spanningen bestaan, die een voortdurende reflectie en dialoog vereisen, in overeenstemming met paus Franciscus' concept van een cultuur van ontmoeting. Maar deze spanningen verbreken de gemeenschap van liefde in de Kerk niet* (BC USA). Ze herinnerden er ook aan dat er nog een lange weg te gaan is.

3 Verspreid door het algemene secretariaat van de synode op 11 december 2023 en beschikbaar op www.synod.va

Net als in de vorige fasen zijn de voordelen van het toepassen van de methode van het gesprek in de Geest opnieuw bevestigd. Een federatie van bisschoppenconferenties merkt bijvoorbeeld op: *Veel syntheses uit Azië getuigen van een buitengewoon enthousiasme voor de synodale methodologie, die het gesprek in de Geest als startpunt neemt voor het synodale proces. Talrijke bisdommen en bisschoppenconferenties hebben deze methode met groot succes geïmplementeerd in hun bestaande structuren.* Dit enthousiasme heeft al geleid tot concrete stappen om te experimenteren met een meer synodale aanpak. In een Europese bisschoppenconferentie *is besloten om een vijfjarige synodale proeffase te starten. Op nationaal niveau gaat het om het ontwikkelen, evalueren en verfijnen van vormen van synodale raadpleging, dialoog, onderscheiding en besluitvormingsprocessen, waarbij de besluitvormingsfase (decision-making) wordt gekoppeld aan de beslissingsfase (decision-taking). Er zal rekening worden gehouden met de ervaringen van de bisdommen, en met de synodale ontwikkelingen in andere delen van de wereld en in de universele Kerk. We staan aan het begin van een uitdagend maar belangrijk leerproces.* Er is een groeiend besef van de waarde van de lokale kerken en de door hen afgelegde weg, van de rijkdom die zij vertegenwoordigen en van de noodzaak om hun stem te laten horen. Volgens een rapport van een Afrikaanse bisschoppenconferentie *mogen lokale kerken niet langer uitsluitend worden gezien en behandeld als ontvangers van de verkondiging van het Evangelie, die weinig of niets in te brengen hebben.*

Deze bijdragen werden verrijkt met de resultaten van de internationale bijeenkomst *Parochiepriesters voor de Synode* (Sacrofano [Rome], 28 april - 2 mei 2024). Deze bijeenkomst bood parochiepriesters de kans om hun stem te laten horen. De samenvattingen van de werkgroepen benadrukten allereerst *de vreugde over de mogelijkheid om naar elkaar te luisteren. Het was een verrijkende ervaring die een diep gevoel van begrip en respect voedde voor ieders specifieke context.* Daarnaast uitten ze *hun behoefte om de rol van de pastoor op een nieuwe wijze te begrijpen in de context van een synodale Kerk, in respect voor de verschillende tradities binnen de Kerk.* Ze spraken ook hun zorg uit over het onvoldoende kunnen bereiken van de periferieën en degenen die aan de rand van de samenleving leven: *Als de Kerk synodaal wil zijn, moet ze naar deze mensen luisteren.*

Dit *Instrumentum laboris* bevat ook materiaal afkomstig van de vijf werkgroepen die zijn opgericht door het algemene secretariaat van de synode. Deze groepen, samengesteld uit experts van diverse geografische herkomst, zowel vrouwen als mannen, en met verschillende kerkelijke verantwoordelijkheden, hebben op synodale wijze gewerkt aan een grondige theologische en canonieke reflectie op het concept van synodaliteit en de implicaties ervan voor het leven van de Kerk.⁴

Een groep experts, bestaande uit bisschoppen, priesters, godgewijden, leken, theologen, canonisten en bijbelgeleerden van alle continenten en met verschillende kerkelijke verantwoordelijkheden, kreeg de opdracht om alle ontvangen bijdragen en materialen grondig te analyseren. Het was hun taak om de antwoorden op de kernvraag te structureren ter voorbereiding van dit *Instrumentum laboris*. De inzichten van deze groep, evenals die van de vijf eerdergenoemde werkgroepen, zullen worden opgenomen in aanvullend materiaal dat bij dit *Instrumentum laboris* zal worden gevoegd. Dit extra materiaal zal de theologische basis verdiepen van bepaalde inhoud.

4 Raadpleeg in dit verband het document *Comment être l'Église synodale en mission ? Cinq perspectives à approfondir théologiquement en vue de la deuxième session de la XVIe Assemblée générale. Ordinaire du Synode des évêques*, verspreid door het algemene secretariaat van de synode op 14 maart 2024 en beschikbaar op www.synod.va

Naast het voorbereidende werk voor de tweede sessie zijn tien studiegroepen⁵ aan de slag gegaan. Deze groepen, bestaande uit herders en experts van alle continenten, hebben de taak gekregen om dieper in te gaan op tien thema's⁶ die voortkomen uit het SR en die door de paus zijn bepaald na een internationale consultatie. Ze hanteren een synodale werkmethode en zijn *samengesteld in onderlinge overeenstemming tussen de dicasteries van de Romeinse Curie die bevoegd zijn voor de verschillende thema's en het algemene secretariaat van de synode, dat de coördinatie op zich neemt*. Dit gebeurt volgens de *Chirograaf* die op 16 februari 2024 door paus Franciscus is ondertekend en in de geest van de apostolische constitutie *Praedicate Evangelium* (art. 33). Ze streven ernaar indien mogelijk hun grondige studie in juni 2025 af te ronden, maar zullen in oktober 2024 een voortgangsrapport presenteren aan de algemene vergadering. Voorafgaand aan de afsluiting van de tweede sessie heeft paus Franciscus zo al enkele verzoeken van de eerste sessie ingewilligd en is hij begonnen met de implementatie ervan zoals voorzien door de apostolische constitutie *Episcopalis Communio: Het algemene secretariaat van de synode werkt samen met het bevoegde dicasterie van de Romeinse Curie en met de andere betrokken dicasteries, afhankelijk van het thema en de omstandigheden, om de uitvoering van de door de paus goedgekeurde synodale richtlijnen te bevorderen* (art. 20, c. 1). Bovendien is er, in samenwerking met het Dicasterie voor Wetgevende Teksten, een Commissie voor Canoniek Recht opgericht in dienst van de synode. Ten slotte heeft het SECAM (Symposium van de Bisschoppenconferenties van Afrika en Madagaskar), naar aanleiding van een verzoek van de eerste sessie (cf. SR 16q), op 25 april 2024 een speciale commissie opgericht om de theologische en pastorale implicaties van polygamie voor de kerk in Afrika te onderscheiden.

Een werkinstrument voor de tweede sessie

Ons onderweg zijn, gekenmerkt door stilte, gebed, luisteren naar het Woord van God, broederlijke dialoog en vreugdevolle ontmoetingen, was niet zonder moeilijkheden. Toch hebben we, als volk van God, door deze ervaringen een dieper inzicht ontwikkeld in onze onderlinge relatie als broeders en zusters in Christus. We delen de gezamenlijke verantwoordelijkheid om een gemeenschap van verlost mensen te zijn die in woord en daad de schoonheid van het Koninkrijk van God verkondigt aan de hele wereld. Deze identiteit is geen abstract concept, maar een doorleefde ervaring, verweven met namen en gezichten. In aanloop naar de tweede sessie, en tijdens haar werkzaamheden, blijven we ons richten op de vraag: *hoe kan de identiteit van het missionaire synodale volk van God concreet vorm krijgen in de relaties, wegen en plaatsen waar het leven van de Kerk zich afspeelt?*

5 Raadpleeg in dit verband het document *Groupes d'étude sur les questions apparues lors de la première session de la XVIe Assemblée générale ordinaire du Synode des évêques, à approfondir en collaboration avec les Dicastères de la Curie romaine. Schéma de travail*, ook verspreid op 14 maart 2024 en beschikbaar op www.synod.va

6 De thema's die naar voren komen in het *Syntheserapport* van de eerste sessie en toegewezen aan de tien studiegroepen zijn:

1. Enkele aspecten van de relaties tussen de Oosterse Katholieke Kerken en de Latijnse Kerk (SR 6).
2. Luisteren naar de roep van de armen (SR 4 en 16).
3. Zending in de digitale omgeving (SR 17).
4. De herziening van de *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* vanuit een missionair synodaal perspectief (SR 11).
5. Enkele theologische en canonieke kwesties met betrekking tot specifieke ambstvormen (SR 8 en 9).
6. De herziening van documenten die de relaties regelen tussen bisschoppen, religieuzen en kerkelijke groeperingen, vanuit een missionair synodaal perspectief (SR 10).
7. Enkele aspecten van de figuur en het ambt van de bisschop (criteria voor het selecteren van kandidaten voor het bisschopsambt, de rechterlijke functie van de bisschop, de aard en het verloop van de ad-limnabezoeken) vanuit een synodaal missionair perspectief (SR 12 en 13).
8. Rol van de pauselijke vertegenwoordigers vanuit een missionair synodaal perspectief (SR 13).
9. Theologische criteria en synodale methodologieën voor een gezamenlijke onderscheiding van controversiële leerstellingen, pastorale en ethische kwesties (SR 15).
10. Receptie van de vruchten van het oecumenische traject door het volk van God (SR 7).

Het huidige *Instrumentum laboris* dient dit doel, in overeenstemming met wat eerder werd gezegd over het *Instrumentum laboris* van de eerste sessie: *het is geen document van het kerkelijke leergezag, noch een verslag van een sociologisch onderzoek. Het formuleert geen praktische richtlijnen, doelen en doelstellingen en werkt geen volledige theologische visie uit* (nr. 10, cf. WCF nr. 8). Om dit document te begrijpen, is het essentieel om het te plaatsen binnen het gehele synodale proces. Het is gevormd door de circulaire dialoog tussen de kerken, geanimeerd en ondersteund door het werk van het algemene secretariaat van de synode. De eerste sessie van de synodale assemblee (2023) verzamelde de vruchten van de lokale en continentale raadplegingen, op zoek naar *de kenmerkende tekenen van een synodale Kerk en de dynamieken van gemeenschap, zending en participatie die daarin aanwezig zijn* (SR, Inleiding). Door gebed, dialoog en onderscheiding heeft de eerste synodale samenkomst in het *Syntheserapport* de overeenkomsten, aan te pakken kwesties en voorstellen naar voren gebracht en verwoord. Dit kan worden gezien als een eerste antwoord op de vraag: *Hoe beschrijft een synodale Kerk zichzelf?* De tweede sessie wordt opgeroepen om niet dezelfde stappen opnieuw te zetten maar verder te gaan en zich te concentreren op de centrale vraag: *Hoe kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn?* Andere vragen die tijdens dit traject naar voren kwamen, worden op een andere wijze verder uitgediept, zowel op het niveau van de lokale kerken als in de tien studiegroepen. De twee sessies kunnen niet van elkaar worden gescheiden en tegenover elkaar worden gesteld. Ze zijn in continuïteit en maken vooral deel uit van een breder proces dat, zoals de apostolische constitutie *Episcopalis communio* aangeeft, niet zal eindigen in oktober 2024.

Concreet begint dit *Instrumentum laboris* met een deel gewijd aan de basisprincipes van synodaliteit. Hierin wordt het bewustzijn van synodaliteit gepresenteerd dat onderweg gerijpt is en goedgekeurd door de eerste sessie. Dit wordt gevolgd door drie nauw verweven delen, die het missionaire synodale leven van de Kerk vanuit verschillende perspectieven belichten: I) vanuit het perspectief van de relaties - met de Heer, tussen broeders en zusters en tussen de kerken - die de vitaliteit van de Kerk veel fundamenteeler ondersteunen dan haar structuren; II) vanuit het perspectief van de wegen die de dynamiek van onze relaties concreet ondersteunen en voeden; III) vanuit het perspectief van de plaatsen die tegen de verleiding van een abstract universalisme de concrete contexten vormen waarin onze relaties gestalte krijgen. Deze relaties, gekenmerkt door diversiteit, pluraliteit en onderlinge verbondenheid zijn geworteld in het fundament van de geloofsbelijdenis. Elk van deze delen zal het voorwerp zijn van gebed, uitwisseling en onderscheiding in een van de modules die het werk van de tweede sessie zullen structureren. Elke deelnemer wordt er uitgenodigd om *zijn of haar bijdrage aan te bieden als een geschenk voor anderen en niet als iets absoluuts of zekers* (SR, Inleiding) op een weg die de leden van de assemblee samen moeten bewandelen. Op basis hiervan zal een slotdocument worden opgesteld met betrekking tot het hele proces, waarin aan de paus voorstellen zullen worden gedaan over de te ondernemen stappen en de concrete manieren om die te realiseren.

We kunnen verwachten dat ons gedeelde begrip van synodaliteit verder verdiept wordt, met een scherpere focus op de praktijken van een synodale Kerk. Er kunnen zelfs voorstellen komen voor enkele wijzigingen in het kerkelijke recht. Andere meer betekenisvolle voorstellen kunnen maar komen als we het basisvoorstel verder geassimileerd en doorleefd hebben. We kunnen echter niet op elke vraag een antwoord verwachten, daar er andere vragen zullen naar boven komen op de weg van bekering en hervorming waartoe de tweede sessie de hele Kerk zal uitnodigen. Een van de verworvenheden van het proces tot nu toe is dat we een methode hebben ervaren en geleerd om vragen gezamenlijk aan te pakken, in dialoog en onderscheiding. We zijn nog aan het leren hoe we een missionaire synodale Kerk kunnen zijn, maar het is een taak die we al met vreugde op ons leerden nemen.

Basisprincipes

Dit gedeelte van het *Instrumentum laboris* schetst de basisprincipes van de visie van een missionaire synodale Kerk en nodigt ons uit om ons begrip van het mysterie van de Kerk te verdiepen. Het biedt geen volledig uitgewerkte ecclesiologie, maar dient tot ondersteuning van het specifieke onderscheidingswerk tijdens de synodale assemblee van oktober 2024. Het beantwoorden van de vraag *Hoe kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn?* vereist een kader waarbinnen pastorale en theologische reflecties en voorstellen kunnen worden geplaatst. Dit helpt ons om ons te oriënteren op een weg van bekering en hervorming. De concrete maatregelen die de Kerk zal implementeren, zullen op hun beurt het kader scherper in beeld brengen en een dieper begrip van de basisprincipes mogelijk maken. Dit gebeurt in een circulaire dynamiek tussen theologische reflectie en pastorale praktijk, die kenmerkend is voor de hele geschiedenis van de Kerk.

In Christus, het licht van alle volkeren, vormen wij één volk van God. We zijn geroepen om een teken en instrument te zijn van de eenheid met God en van de eenheid van de hele mensheid. Dit realiseren we door in de geschiedenis samen op weg te gaan, door de gemeenschap te beleven die zich voedt aan het leven van de Drie-eenheid, en door de deelname van iedereen te bevorderen met het oog op onze gemeenschappelijke zending. Deze visie is diepgeworteld in de levende traditie van de Kerk. Het synodale proces heeft een hernieuwd bewustzijn ervan laten rijpen. Dit komt tot uiting in de gemeenschappelijke punten die naar voren zijn gekomen tijdens ons onderweg zijn sinds 2021 en die zijn herkend en verzameld door de eerste sessie van de synodale assemblee in oktober 2023. Haar *Syntheserapport* heeft deze punten opnieuw aan de hele Kerk voorgelegd ter ondersteuning van het onderscheidingsproces dat de tweede sessie zal afronden.

De Kerk, volk van God, sacrament van eenheid

1. De doop in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest leidt tot de mystieke, dynamische en gemeenschappelijke identiteit van het volk van God. Deze identiteit richt ons op de volheid van het leven waarin de Heer Jezus ons voorgaat en op de zending om elke man en vrouw uit te nodigen om het geschenk van de verlossing in vrijheid te aanvaarden (cf. Mt 28,18-19). In de doop bekleedt Jezus ons met zichzelf en deelt Hij zijn identiteit en zending met ons (cf. Gal 3,27).

2. *Het heeft God behaagd de mensen niet afzonderlijk, buiten hun onderlinge banden om, te heiligen en te redden, maar hen tot een volk te verenigen dat Hem naar waarheid zou erkennen en Hem met een heilig leven zou dienen (LG 9)*, door deel te nemen aan de gemeenschap van de Drie-eenheid. In en door zijn volk verwezenlijkt en openbaart God het heil dat Hij ons in Christus geeft. Synodaliteit is geworteld in deze dynamische visie op het volk van God dat een universele roeping tot heiligheid en zending heeft, terwijl het op pelgrimstocht is naar de Vader, in de voetsporen van Jezus Christus en bezielde door de Heilige Geest. Dit synodale en missionaire volk van God verkondigt en getuigt van de Blijde Boodschap van het heil in de verschillende contexten waarin het leeft en zich beweegt. Het wandelt samen met alle volkeren op aarde, gevormd door hun culturen en religies, en gaat met hen in dialoog en vergezelt hen.

3. Het synodale proces heeft een dieper inzicht ontwikkeld in wat het betekent om het volk van God te zijn, verzameld als *de Kerk uit elke stam, taal, volk en natie* (SR 5). Dit volk beleeft zijn op weg zijn naar het Koninkrijk in diverse contexten en culturen. Het volk van God is het gemeenschappelijke subject dat de fasen van de heilsgeschiedenis doorloopt op weg naar zijn voltooiing. Het is nooit simpelweg de som van de gedoopten. Het is veeleer het ‘wij’ van de Kerk, het gemeenschappelijke en historische subject van synodaliteit en zending, opdat iedereen het door God voorziene heil kan ontvangen. In dit volk opgenomen door geloof en doop, worden we vergezeld door de Maagd Maria, *een teken van vaste hoop en troost voor het volk van God op pelgrimstocht tot de dag van de Heer zal gekomen zijn* (cf. 2 Pe 3,10) (LG 68), door de apostelen, door degenen die tot het uiterste getuigenis hebben afgelegd van hun geloof, en door de erkende heiligen en de heiligen ‘naast onze deur’.

4. *Christus is het licht der volkeren* (LG 1), en dit licht schijnt op het gelaat van de Kerk. De Kerk is *in Christus als het ware het sacrament - dit wil zeggen het teken en het instrument - van de innige vereniging met God en van de eenheid van de volledige mensheid* (ibid.). Net als de maan weerspiegelt de Kerk een licht dat niet van haarzelf is. Daarom kan haar zending niet naar haarzelf verwijzen. In plaats daarvan ontvangt zij de verantwoordelijkheid om het sacrament van verbondenheid, relaties en gemeenschap te zijn ten dienste van de eenheid van de hele mensheid. Zij draagt deze verantwoordelijkheid in een tijd waarin participatie in crisis verkeert, waarin het besef van een gemeenschappelijke bestemming vervaagt ten gunste van een al te vaak individualistische opvatting van geluk en van het heil. Door haar zending maakt de Kerk Gods plan bekend om de gehele mensheid met Hem te verenigen door de verlossing. Daarbij verkondigt ze niet zichzelf, *maar dat Jezus Christus de Heer is* (2 Kor 4,5). Als dit niet zo zou zijn, zou ze haar wezen in Christus *als een sacrament* (cf. LG 1) verliezen en daarmee haar eigen identiteit en bestaansreden. Op de weg naar voltooiing is de Kerk het sacrament van het Koninkrijk van God in de wereld.

De gedeelde betekenis van synodaliteit

5. De termen *synodaliteit* en *synodaal*, voortkomend uit de oude en constante kerkelijke praktijk van het samenkomen in *synode*⁷, zijn beter begrepen en vooral doorleefd dankzij de recente ervaringen. Ze worden steeds meer geassocieerd met *het verlangen naar een Kerk die dichter bij de mensen staat, minder bureaucratisch en meer relationeel is* (SR 1b). Een Kerk die dus het huis en de familie van God is. Tijdens haar eerste sessie groeide overeenstemming over de betekenis van ‘synodaliteit’, die aan de basis ligt van dit *Instrumentum laboris*. De verschillende wegen die nu worden voorgesteld, zijn gericht op verdere verdieping en proberen het katholieke perspectief op deze constitutieve dimensie van de Kerk te verfijnen. Ze doen dit in dialoog met andere christelijke tradities, waarbij ze de verschillen en particulariteit van elk respecteren. In de breedste zin *kan synodaliteit worden begrepen als christenen die in gemeenschap met Christus op weg gaan naar het Rijk Gods, samen met de gehele mensheid. Dit proces is gericht op zending en impliceert het bijeenkomen in vergaderingen op alle niveaus van het kerkelijke leven. Binnen deze vergaderingen is het belangrijk om naar elkaar te luisteren, een dialoog aan te gaan, gezamenlijk te onderscheiden, een consensus te bereiken als uitdrukking van Christus’ aanwezigheid in de Geest, en beslissingen te nemen binnen een kader van gedifferentieerde medeverantwoordelijkheid* (SR 1h).

⁷ Binnen de tradities van zowel de Oosterse als de Westerse Kerken verwijst de term *synode* naar instellingen en gebeurtenissen die in de loop der tijd verschillende vormen hebben aangenomen en een breed scala aan onderwerpen hebben behandeld. Een gemeenschappelijk kenmerk van al deze vormen is het doel om samen te komen om te dialogeren, te onderscheiden en te beslissen.

6. Synodaliteit kenmerkt *de unieke stijl die het leven en de zending van de Kerk vormgeeft* (ITC, nr. 70a). Deze stijl begint met luisteren, de eerste actie van de Kerk. Geloof, dat ontstaat uit het luisteren naar de verkondiging van de Blijde Boodschap (cf. Rom 10,17), wordt gevoed door te luisteren: luisteren naar het Woord van God, luisteren naar de Heilige Geest, luisteren naar elkaar, en luisteren naar de levende traditie van de Kerk en haar leergezag. In de verschillende fasen van het synodale proces heeft de Kerk opnieuw ervaren wat de Schrift leert: we kunnen alleen verkondigen wat we zelf hebben gehoord.

7. Synodaliteit moet tot *uitdrukking komen in de gewone manier van leven en werken van de Kerk*. Deze *'modus vivendi et operandi'* wordt gerealiseerd door te luisteren naar het Woord en de viering van de eucharistie, de broederschap van de gemeenschap en de medeverantwoordelijkheid en deelname van het hele volk van God, op de verschillende niveaus en in het onderscheid tussen de verschillende bedieningen en rollen, in het leven en in de zending van de Kerk (ibid.). De term verwijst vervolgens naar de kerkelijke structuren en processen waarin het synodale karakter van de Kerk tot uiting komt op institutioneel niveau, en duidt ten slotte op die bijzondere gebeurtenissen waarin de Kerk wordt bijeengeroepen door de bevoegde overheid (cf. ibid.). In zijn verwijzing naar de realiteit van de Kerk is het begrip synodaliteit geen alternatief voor het begrip *communio*. Het begrip *communio*, in de context van de ecclesiologie van het volk van God zoals geïllustreerd door het Tweede Vaticaanse Concilie, drukt de diepe kern uit van het mysterie en de zending van de Kerk die haar bron en hoogtepunt vindt in de eucharistieviering, dat wil zeggen in de eenheid met de Drie-ene God en in de eenheid onder de mensen die door de Heilige Geest in Christus Jezus wordt gerealiseerd. In diezelfde context wijst *synodaliteit* op de *specifieke manier van leven en werken (modus vivendi et operandi) van de Kerk als het volk van God, die haar wezen als communio manifesteert en concreet verwezenlijkt in het samen-op-weg-gaan, in het liturgische samenkomen en in het actieve deelnemen van al haar leden aan haar evangeliserende zending* (ITC, nr.6).

8. Synodaliteit impliceert geenszins een devaluatie van het bijzondere gezag en de specifieke taak die Christus zelf toevertrouwt aan de herders: de bisschoppen met de priesters, hun medewerkers, en de paus, de bisschop van Rome als *het blijvende en zichtbare beginsel en fundament van de eenheid van zowel de bisschoppen als de vele gelovigen* (LG 23). Integendeel, het biedt *het meest passende interpretatiekader om het hiërarchische ambt zelf te begrijpen* (Franciscus, *Toespraak bij de herdenking van de vijftigste verjaardag van de instelling van de bisschoppensynode*, 17 oktober 2015), en nodigt de hele Kerk, inclusief de gezagsdragers, uit tot een ware bekering en hervorming.

9. Synodaliteit is geen doel op zich. Voor zover synodaliteit de mogelijkheid biedt om het wezen van de Kerk tot uitdrukking te brengen en alle charisma's, roepingen en dienstanten in de Kerk te waarderen, stelt ze de gemeenschap van degenen die *gelovend naar Jezus opzien* (LG 9) in staat om het Evangelie op de meest passende wijze te verkondigen aan vrouwen en mannen van elke plaats en tijd. Synodaliteit stelt de Kerk in staat om het *zichtbare sacrament* (ibid.) te zijn van de door God gewilde heilbrengende eenheid. Synodaliteit en zending zijn dus nauw met elkaar verbonden. Als de tweede sessie zich richt op bepaalde aspecten van het synodale leven, doet zij dit met het oog op een grotere doeltreffendheid voor de zending. Tegelijkertijd is synodaliteit de voorwaarde voor het voortzetten van het oecumenische traject naar de zichtbare eenheid van alle christenen. Studiegroep 10 houdt zich bezig met het integreren van de vruchten van het oecumenische traject in het leven van de Kerk.

Eenheid als harmonie in verscheidenheid

10. De dynamiek van de kerkelijke gemeenschap, en dus van het synodale leven van de Kerk, vindt haar eigen model en voltooiing in de eucharistische liturgie. Hierin is de gemeenschap van de gelovigen (*communio fidelium*) tegelijkertijd de gemeenschap van de kerken (*communio ecclesiarum*). Deze gemeenschap komt tot uiting in de gemeenschap van de bisschoppen (*communio episcoporum*), gebaseerd op het eeuwenoude principe *dat de Kerk zich in de bisschop bevindt en de bisschop in de Kerk* (Heilige Cyprianus, Brief 66,8). Ten dienste van deze gemeenschap stelde de Heer de apostel Petrus (cf. Mt 16,18) en zijn opvolgers aan. Door het Petrusambt is de bisschop van Rome *het blijvende en zichtbare beginsel en fundament* (LG, nr. 23) van de eenheid van de Kerk, die gestalte krijgt in de gemeenschap van alle gelovigen, alle kerken en alle bisschoppen. Op deze manier openbaart zich de harmonie die de Geest in de Kerk bewerkt, Hij die in eigen persoon harmonie is (cf. Heilige Basilius, *Homilie over Psalm 29,1*).

11. Doorheen het synodale proces is het verlangen van de Kerk naar eenheid gegroeid, samen met een bewustzijn van haar diversiteit. Het was juist de uitwisseling tussen de kerken die ons eraan herinnerde dat er geen zending is zonder context, dat wil zeggen zonder een duidelijk besef dat de gave van het Evangelie wordt aangeboden aan mensen en gemeenschappen die leven in specifieke tijden en plaatsen. Deze mensen en gemeenschappen zijn niet enkel op zichzelf gericht, maar dragen verhalen met zich mee die erkend, gerespecteerd en ontsloten moeten worden binnen bredere horizonten. Een van de grootste geschenken die we onderweg hebben ontvangen, was de kans om de schoonheid van het *veelvormige gelaat van de Kerk* (Johannes Paulus II, *Novo Millennio Ineunte*, nr. 40) te ervaren en te vieren. De synodale vernieuwing waardeert contexten als plaatsen waar Gods universele roeping aanwezig komt en wordt gerealiseerd om deel uit te maken van zijn volk, van het Koninkrijk van God, vol *gerechtigheid, vrede en vreugde door de Heilige Geest* (Rom 14,17). Op deze manier komen verschillende culturen tot een beter begrip van de eenheid die ten grondslag ligt aan hun levendige pluraliteit en deze ook verrijkt. Het waarderen van contexten, culturen en diversiteit is essentieel om te groeien als een missionaire synodale Kerk.

12. Ook is er een groeiend bewustzijn van de verscheidenheid aan charisma's en roepingen die de Heilige Geest voortdurend opwekt binnen het volk van God. Dit leidt tot een verlangen om ze beter te leren onderscheiden, hun onderlinge relaties in het concrete leven van elke kerk en van de Kerk als geheel te begrijpen, en vooral om ze voor te stellen in dienst van de zending. Dit betekent ook dat we diepgaander moeten nadenken over de participatie van allen in relatie tot de gemeenschap en de zending. In elke fase van het proces kwam het verlangen naar voren naar uitbreiding van de mogelijkheden van participatie en uitoefening van medeverantwoordelijkheid door alle gedoopten, mannen en vrouwen, in de verscheidenheid van hun charisma's, roepingen en diensttaken. Dit verlangen wijst in drie richtingen. Ten eerste is er de noodzaak om de verkondiging en de overdracht van het geloof te actualiseren op een wijze en met middelen die passen bij de huidige context. Ten tweede is er de vernieuwing van het liturgische en sacramentele leven, te beginnen met vieringen die mooi, waardig, toegankelijk, volledig participatief en goed geïncultureerd zijn, en in staat zijn om het missionaire elan te voeden. Ten derde is er het erkennen van het verdriet dat wordt veroorzaakt door de geringe deelname van zoveel leden van het volk van God aan deze weg van kerkelijke vernieuwing en door de moeite die de Kerk heeft om ten volle een goede relatie te beleven tussen mannen en vrouwen, tussen verschillende generaties en tussen mensen en groepen uit verschillende culturen en sociale contexten, in het bijzonder arme en uitgesloten mensen. Dit gebrek aan wederkerigheid, participatie en gemeenschap belemmert de volledige vernieuwing van de Kerk in een missionaire synodale zin.

Zusters en broeders in Christus: een vernieuwde wederkerigheid

13. Het eerste onderscheid dat we als mensen ervaren, is dat tussen mannen en vrouwen. Als christenen is het onze roeping om dit door God gegeven verschil te eren door binnen de Kerk een dynamische relationele wederkerigheid te beleven en dit als een teken voor de wereld. In de verdere reflectie op deze visie vanuit een synodaal perspectief, benadrukten de bijdragen op alle niveaus het belang van een grotere erkenning van de charisma's, roeping en rol van vrouwen in alle domeinen van het kerkelijke leven. Dit wordt gezien als een noodzakelijke stap om deze relationele wederkerigheid te bevorderen. Vanuit een synodaal perspectief worden drie theologische referentiepunten belicht als leidraad voor de onderscheiding: a) participatie is geworteld in de ecclesiologische implicaties van de doop; b) als volk van gedoopte mensen zijn we geroepen om onze talenten niet te begraven maar om de gaven te erkennen die de Geest over ieder van ons uitstort voor het welzijn van de gemeenschap en van de wereld; c) met respect voor ieders roeping, zijn de gaven die de Geest aan de gelovigen schenkt, complementair en dient de samenwerking van alle gedoopten te worden beoefend vanuit een geest van medeverantwoordelijkheid. Het getuigenis van de Heilige Schrift leidt ons in onze reflectie: God koos enkele vrouwen als de eerste getuigen en verkondigers van de verrijzenis. Door de doop genieten zij volledige gelijkwaardigheid, ontvangen zij dezelfde uitstorting van de gaven van de Geest, en worden zij geroepen om de zending van Christus te dienen.

14. Een noodzakelijke eerste stap hiervoor is een mentaliteitsverandering: een bekering tot een visie waarin relaties centraal staan, in onderlinge afhankelijkheid en wederkerigheid tussen vrouwen en mannen, die zich als zusters en broeders in Christus, richten op een gemeenschappelijke zending. De gemeenschap, participatie en zending van de Kerk lijden onder de gevolgen van het onvermogen om relaties en structuren te transformeren. Zoals een bijdrage van een Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferentie benadrukt: *Een Kerk waarin alle leden zich medeverantwoordelijk kunnen voelen, is zowel aantrekkelijk als geloofwaardig.*

15. De bijdragen van de bisschoppenconferenties erkennen dat er heel wat domeinen van het kerkelijke leven openstaan voor de participatie van vrouwen. Ze merken echter ook op dat deze mogelijkheden tot participatie vaak onbenut blijven. Daarom suggereren ze dat de tweede sessie het bewustzijn van deze mogelijkheden bevordert en de verdere ontwikkeling ervan stimuleert binnen parochies, bisdommen en andere kerkelijke realiteiten, inclusief verantwoordelijke functies. Ze pleiten ook voor het verkennen van verdere ministeriële en pastorale vormen die beter uitdrukking geven aan de charisma's en gaven die de Geest aan vrouwen schenkt als antwoord op de pastorale noden van onze tijd. Zoals een Latijns-Amerikaanse bisschoppenconferentie opmerkt: *In onze cultuur blijft machogedrag sterk aanwezig, terwijl een actievere participatie van vrouwen in alle domeinen van de Kerk nodig is. Zoals paus Franciscus aangeeft, is hun perspectief onmisbaar in besluitvormingsprocessen en in het op zich nemen van rollen in de verschillende vormen van pastorale zorg en zending.*

16. Uit de bijdragen van de bisschoppenconferenties komen concrete suggesties naar voren die tijdens de tweede sessie overwogen kunnen worden. Deze omvatten: (a) het bevorderen van ruimten voor dialoog in de Kerk, zodat vrouwen hun ervaringen, charisma's, competentie en spirituele, theologische en pastorale inzichten kunnen delen in het belang van de hele Kerk; (b) een bredere participatie van vrouwen aan de processen van kerkelijke onderscheiding en aan alle fasen van besluitvormingsprocessen (zowel wat betreft de besluitvormingsfase als de beslissingsfase); (c) bredere toegang tot verantwoordelijke posities in bisdommen en kerkelijke instellingen, in overeenstemming met bestaande bepalingen; (d) een grotere erkenning en ondersteuning voor het leven en de charisma's van godgewijde vrouwen en hun aanstelling in verantwoordelijke posities; (e) toegang voor vrouwen tot ver-

antwoordelijke posities in seminaries, instituten en theologische faculteiten; f) een toename van het aantal vrouwelijke rechters in canonieke processen. De bijdragen blijven ook aandacht vragen voor het gebruik van een meer inclusieve taal en voor het gebruik van beelden uit de Schrift en de traditie in de prediking, het onderwijs, de catechese en bij het opstellen van officiële kerkelijke documenten.

17. Hoewel sommige lokale kerken pleiten voor de toelating van vrouwen tot het diakenambt, blijven andere zich hiertegen verzetten. Deze kwestie zal geen voorwerp van het werk van de tweede sessie zijn, maar het is belangrijk dat de theologische reflectie hierover wordt voortgezet, op gepaste tijden en manieren. De inzichten van Studiegroep 5, die rekening zal houden met de resultaten van de twee commissies die zich eerder met de vraag hebben beziggehouden, zullen bijdragen aan de verdere ontwikkeling hiervan.

18. Veel van de hierboven geformuleerde verzoeken gelden ook voor mannelijke leken, wiens beperkte participatie aan het kerkelijke leven vaak wordt betreurd. De reflectie op de rol van vrouwen laat vaak de wens horen om alle diensttaken die door leken (zowel mannen als vrouwen) worden uitgeoefend, te versterken. Er wordt ook gevraagd dat goed opgeleide leken, zowel mannen als vrouwen, bijdragen aan de prediking van het Woord Gods, zelfs tijdens de viering van de eucharistie.

Oproep tot bekering en hervorming

19. Jezus begon zijn openbaar optreden met een oproep tot bekering (cf. Mc 1,15). Deze oproep nodigt ons uit om onze persoonlijke en gemeenschappelijke levenswijzen te herzien en te laten transformeren door de Geest. Geen enkele hervorming kan zich uitsluitend tot structuren beperken. Ze moet geworteld zijn in een innerlijke transformatie, in overeenstemming met *de gezindheid van Christus Jezus* (Fil 2,5). Voor een synodale Kerk is de eerste stap naar bekering er een van luisterbereidheid. De herontdekking ervan is een van de belangrijkste vruchten van de tot nu toe afgelegde weg. Dit betekent in de eerste plaats luisteren naar de Heilige Geest, de ware hoofdrolspeler van de synode, en vervolgens luisteren naar elkaar als een fundamentele houding voor de zending.

20. De synodale benadering van de Kerk biedt talrijke waardevolle inzichten voor de mensheid. In een tijdperk dat gekenmerkt wordt door groeiende ongelijkheden, toenemende ontgoocheling over traditionele bestuursmodellen, ontgoocheling over het functioneren van de democratie, overheersing van het marktmodel in menselijke interacties en de verleiding om conflicten met geweld in plaats van dialoog op te lossen, zou synodaliteit een bron van inspiratie kunnen zijn voor de toekomst van onze samenlevingen. Het aantrekkelijke van synodaliteit is dat het geen managementstrategie is, maar een praktijk die in een geest van dankbaarheid beleefd en gevierd moet worden. De synodale manier van relaties beleven is een sociaal getuigenis dat tegemoetkomt aan de diepe menselijke behoefte om verwelkomd en erkend te worden binnen een concrete gemeenschap. Synodaliteit vormt een uitdaging voor het toenemende isolement van mensen en het culturele individualisme, aspecten die zelfs de Kerk vaak heeft overgenomen. Het roept ons op tot wederzijdse zorg, onderlinge afhankelijkheid en gedeelde verantwoordelijkheid voor het algemene welzijn. Tegelijkertijd vormt het ook een uitdaging voor een overdreven collectivistische mentaliteit die mensen verstikt en niet toestaat vrije actoren van hun eigen ontwikkeling te zijn. De bereidheid die de synodale levenswijze bevordert om naar iedereen te luisteren, in het bijzonder naar wie in armoede leven, staat in schril contrast met een wereld waarin de concentratie van macht de stemmen van de armste en gemarginaliseerde mensen en van minderheden uitsluit. Het concrete karakter van het synodale proces heeft laten zien hoezeer de Kerk zelf nog moet groeien in deze dimensie. Studiegroep 2 is met deze kwestie bezig.

21. In elke fase van het synodale proces werd de nood aan genezing, verzoening en herstel van het vertrouwen binnen de Kerk en de samenleving luid en duidelijk gehoord. Dit is van cruciaal belang voor het missionaire engagement van het volk van God in onze wereld, terwijl het tegelijkertijd een gave is die we van bovenaf moeten afsmeaken. Het verlangen om deze weg verder te bewandelen is op zich reeds een vrucht van synodale vernieuwing.

Deel 1

Relaties

Doorheen het hele synodale proces, en vanuit alle hoeken van de wereld, werd de behoefte duidelijk aan een Kerk die minder bureaucratisch is en zich meer richt op het bevorderen van relaties: met de Heer, tussen mannen en vrouwen, in het gezin, in de gemeenschap en tussen sociale groepen. Enkel een netwerk dat de veelvuldigheid van toebehoren samenbrengt, kan individuen en gemeenschappen ondersteunen, hen kaders en richting bieden, en hen de schoonheid van het leven volgens het Evangelie laten zien. Het is in relaties - met Christus, met anderen, in de gemeenschap - dat het geloof wordt doorgegeven.

Omdat synodaliteit ten dienste staat van de zending, moet zij niet worden gezien als een organisatorische noodgreep, maar eerder worden beleefd en gecultiveerd als de manier waarop de leerlingen van Jezus solidaire relaties aangaan, als antwoord op Gods liefde die voortdurend naar hen uitgaat en waarvan zij geroepen zijn om getuigenis af te leggen in de concrete contexten waarin zij leven. Begrijpen hoe we een missionaire synodale Kerk kunnen zijn, gaat dus via een relationele bekering. Deze bekering heroriënteert de prioriteiten en initiatieven van elke persoon, in het bijzonder van hen wiens taak het is om relaties te stimuleren in dienst van de eenheid, in de concrete uitwisseling van gaven die allen bevrijdt en verrijkt.

In Christus en in de Geest: christelijke initiatie

22. *De pelgrimerende Kerk is van nature missionair, want zij ontleent haar oorsprong volgens het raadsbesluit van God de Vader aan de zending van de Zoon en aan de zending van de Heilige Geest (AG 2). De ontmoeting met Jezus, de gelovige gehechtheid aan zijn persoon, en de christelijke initiatie leiden ons binnen in het leven van de Drie-eenheid. Door de gave van de Heilige Geest stelt de Heer Jezus de gedoopten in staat om deel te nemen aan zijn relatie met de Vader. De Geest waarmee Jezus was vervuld en die Hem leidde (Lc 4,1), die Hem zalfde en zond om het Evangelie te verkondigen (Lc 4,18), die Hem uit de dood opwekte (Rom 8,11) is dezelfde Geest die nu de leden van het volk van God zalft. Deze Geest maakt ons kinderen en erfgenamen van God, en door Hem roepen wij God aan met de woorden *Abba! Vader!* (Gal 4,6; Rom 8,15).*

23. *Om de aard van een missionaire synodale Kerk te begrijpen, is het essentieel om haar trinitaire grondslag te doorgronden, met name de onlosmakelijke band tussen het werk van Christus en het werk van de Heilige Geest in de menselijke geschiedenis en in de Kerk. De Heilige Geest die in de gelovigen woont en de hele Kerk vervult en bestuurt, bewerkt die wonderbare gemeenschap van de gelovigen en verbindt allen zo innig in Christus dat hij het beginsel van de eenheid van de Kerk is (UR 2). Daarom biedt het proces van de christelijke initiatie van volwassenen een bevoorrechte context om het synodale leven van de Kerk te begrijpen. Het belicht haar oorsprong en fundament: de relaties die de drie goddelijke Personen verenigen en onderscheiden. Door de gaven die eigen zijn aan de doop, maakt de Heili-*

ge Geest ons gelijkvormig aan Christus - koning, priester en profeet - en maakt ons tot leden van zijn Lichaam, dat de Kerk is, en tot kinderen van de ene Vader. Zo worden we geroepen om gezonden te worden en om medeverantwoordelijkheid te dragen voor wat ons verenigt in de ene en enige Kerk. Die gaven hebben een drievoudige en onlosmakelijke gerichtheid: persoonlijk, gemeenschappelijk en missionair. Ze geven elke gedoopte man en vrouw de kracht en het engagement om broerzusterlijke relaties op te bouwen binnen hun eigen kerkelijke gemeenschap. Ze stimuleren ons om te zoeken naar een altijd meer zichtbare en diepgaande gemeenschap met allen met wie zij dezelfde doop delen, en om het Evangelie te verkondigen en ervan te getuigen.

24. Enerzijds is missionaire synodaliteit geworteld in de christelijke initiatie, anderzijds moet zij verhelderen hoe het volk van God het initiatieproces daadwerkelijk beleeft en zich eigen maakt. Dit omvat het overstijgen van een statische en individualistische visie op initiatie die onvoldoende verbonden is met de navolging van Christus en het leven in de Geest. Hierdoor wordt de dynamische en transformerende waarde van de initiatie hersteld. In de vroege Kerk zagen christenen, die de woorden van het Boek Genesis lazen waarin God op de zesde dag zei: *'Laten Wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op Ons lijken (Gn 1,26)*, hoe de relationele dynamiek was ingeschreven in de antropologie van de schepping. Ze zagen in het beeld dat van de mensgeworden Zoon en in de gelijkenis de geleidelijke mogelijkheid tot gelijkvormigheid. Dit toont het heilzame avontuur van de vrijheid om ervoor te kiezen met Christus te zijn en op Hem te lijken. Dit avontuur begint met het luisteren naar het Woord van God, waardoor de catechumeen geleidelijk aan binnentreedt in de navolging van Christus Jezus. De doop staat in dienst van de dynamiek van de gelijkenis. Daarom is de doop geen eenmalige handeling die wordt afgesloten op het moment van de viering, maar een gave die bevestigd, gevoed en vruchtbaar gemaakt moet worden op de weg van bekering, dienst aan de zending en deelname aan het leven van de gemeenschap. De christelijke initiatie culmineert in de zondagse eucharistieviering, die elke week wordt herhaald. Dit is een teken van de onophoudelijke genadegave die ons gelijkvormig maakt aan Christus en tot leden van zijn Lichaam maakt. Het is ook voedsel dat ons ondersteunt op de weg van bekering en zending.

25. In deze context manifesteert en voedt het eucharistische samenzijn het missionaire synodale leven van de Kerk. Door de deelname van alle christenen, de bijdrage van verschillende dienstdaken en het voorgaan van de bisschop of priester, wordt de christelijke gemeenschap zichtbaar. Hierin wordt een gedifferentieerde medeverantwoordelijkheid van allen voor de zending gerealiseerd. De liturgie, als *het hoogtepunt waarop het handelen van de Kerk gericht is en tegelijkertijd de bron waaruit al haar kracht voortvloeit (SC 10)* is tegelijkertijd de bron van het synodale leven van de Kerk en het prototype van elk synodaal gebeuren. De liturgie openbaart *als in een spiegel* het mysterie van de Drie-eenheid (1 Kor 13,12; cf. DV 7).

26. Het is noodzakelijk dat pastorale voorstellen en liturgische praktijken de band tussen het christelijke initiatieproces en het synodale en missionaire leven van de Kerk behouden en steeds duidelijker maken. Op deze manier voorkomen we dat dit proces wordt gereduceerd tot een louter pedagogisch instrument of een teken van puur sociaal lidmaatschap. In plaats daarvan bevorderen we het aanvaarden van deze persoonlijke gave als gericht op de zending en de opbouw van de gemeenschap. De passende pastorale en liturgische maatregelen moeten worden ontwikkeld in de veelheid van historische en culturele situaties waarin de lokale kerken zich bevinden. Hierbij moet ook rekening worden gehouden met het verschil tussen situaties waarin de christelijke initiatie voornamelijk jongeren of volwassenen betreft, en situaties waarin ze voornamelijk, zo niet uitsluitend, kinderen betreft.

Voor het volk van God: charisma's en diensttaken

27. *Er zijn verschillende gaven, maar er is één Geest; er zijn verschillende dienende taken, maar er is één Heer; er zijn verschillende uitingen van bijzondere kracht, maar het is één God die ze allemaal en bij iedereen teweegbrengt. In iedereen is de Geest zichtbaar aan het werk, ten bate van de gemeente (1 Kor 12,4-7).* De vrijheid van de Heilige Geest ligt aan de basis van de verscheidenheid van charisma's en diensttaken. De Geest schenkt ze en werkt onophoudelijk opdat de charisma's de eenheid in het geloof zouden tonen en het behoren tot de ene en enige Katholieke Kerk in de diversiteit van personen, culturen en plaatsen. Charisma's, zelfs de meest eenvoudige en wijdverspreide, worden verleend als antwoord op de noden van de Kerk, en voor haar zending (cf. LG 12). Tegelijkertijd dragen ze effectief bij aan het maatschappelijke leven in al zijn verschillende aspecten. Charisma's worden vaak gedeeld, wat de basis vormt voor de verschillende vormen van godgewijd leven en de veelheid aan kerkelijke verenigingen, groepen en bewegingen.

28. Het voornaamste domein waarin de charisma's van elke gedoopte zich moeten manifesteren, is niet de organisatie van kerkelijke activiteiten of structuren, maar het dagelijkse leven, de familiale en sociale relaties. In de meest diverse situaties worden christenen - zowel individueel als gemeenschappelijk - geroepen om de ontvangen genadegaven tot bloei te laten komen tot welzijn van allen. Net als bij de diensttaken, hangt de vruchtbaarheid van charisma's af van Gods handelen, van de roeping die God aan eenieder toevertrouwt, van de edelmoedige en weloverwogen aanvaarding door de gedoopten, en van de erkenning en de begeleiding door de kerkelijke overheid. Daarom kunnen ze onder geen beding worden beschouwd als eigendom van wie ze ontvangen en uitoefenen, noch zijn ze uitsluitend bedoeld voor hun eigen voordeel.

29. Als uitdrukking van de vrijheid van de Geest in het schenken van zijn gaven en als antwoord op de noden van concrete gemeenschappen, bestaat er in de Kerk een diversiteit aan diensttaken die door elke gedoopte man of vrouw kunnen worden verricht. Het betreft niet occasionele diensttaken, erkend door de gemeenschap en door degenen die leidinggevende verantwoordelijkheid dragen. Ze kunnen doopgerelateerde diensttaken worden genoemd omwille van hun gemeenschappelijke oorsprong (de doop) en om ze te onderscheiden van gewijde diensttaken, die hun oorsprong vinden in het wijdingssacrament. Er zijn bijvoorbeeld mannen en vrouwen die de dienstvaak van coördinator van een kleine kerkgemeenschap behartigen, de dienstvaak van gebedsleider (bij uitvaarten of andere gelegenheden), de buitengewone bedienaars van de communie, of andere diensttaken die niet noodzakelijkerwijs liturgisch zijn. De Latijnse en Oosterse canonieke normen voorzien al dat in sommige gevallen leken, zowel mannen als vrouwen, ook buitengewone bedienaars van de doop kunnen zijn. Volgens de Latijnse normen kan de bisschop de assistentie bij huwelijken delegeren aan leken, mannen zowel als vrouwen. Het is waardevol om verder te reflecteren over hoe deze diensttaken op een meer stabiele manier aan leken kunnen worden toevertrouwd. Bij deze reflectie moeten we ook nadenken over hoe we meer vormen van door leken opgenomen diensttaken kunnen bevorderen, zowel binnen als buiten de liturgische sfeer.

30. Recent hebben bepaalde vormen van dienstwerk, die al lang aanwezig zijn in het leven van de Kerk, een nieuwe vorm gekregen als formeel ingestelde diensttaken: de diensttaken van lector en acoliet (cf. Apostolische brief in de vorm van een *motu proprio Spiritus Domini*, 10 januari 2021). Ook de formeel ingestelde dienstvaak van catechist kreeg vorm (cf. Apostolische brief in de vorm van een *motu proprio Antiquum ministerium*, 10 mei 2021). Deze diensttaken worden door de bisschop een keer in het leven verleend aan zowel mannen als vrouwen, met een speciale rite, na passende onderscheiding en adequate vorming.

De tijden en wijzen van hun uitoefening worden bepaald door een mandaat van de legitieme overheid. De verdieping van sommige theologische en canonieke vragen met betrekking tot bepaalde vormen van kerkelijk dienstwerk - in het bijzonder de vraag naar de noodzakelijke participatie van vrouwen aan het leven en het leiderschap van de Kerk - is toevertrouwd aan het Dicasterie voor de Geloofsleer, in dialoog met het algemene secretariaat van de synode (Studiegroep 5).

31. Hoewel niet alle charisma's noodzakelijkerwijs een specifieke vorm als diensttaak aannemen, zijn alle dienstdaken gebaseerd op charisma's die aan bepaalde leden van het volk van God worden gegeven. Zij zijn geroepen om op diverse manieren te handelen, zodat iedereen in wederzijdse dienstbaarheid in de gemeenschap kan bijdragen aan de opbouw van het Lichaam van Christus (cf. Ef 4,12). Net als charisma's moeten ook dienstdaken erkend, bevorderd en gewaardeerd worden. Het synodale proces heeft herhaaldelijk het belang benadrukt van het onderscheiden en bevorderen van charisma's en dienstdaken, samen met het bepalen van de noden van gemeenschappen en de samenleving waarop zij moeten inspelen. Dit is een aspect waarin de lokale kerken moeten groeien, door zich toe te rusten met geschikte criteria, hulpmiddelen en procedures. Het Tweede Vaticaanse Concilie leert dat het de taak van de herders is om de dienstdaken en charisma's zo te erkennen *dat allen, ieder op hun manier, eensgezind meewerken aan de gemeenschappelijke opdracht* (LG 30). Het onderscheiden van charisma's en dienstdaken is een wezenlijk kerkelijke handeling: om ze te erkennen en te bevorderen, is de bisschop verplicht om te luisteren naar de stem van alle betrokkenen: individuele gelovigen, gemeenschappen en participatieorganen. Hiervoor moeten procedures worden vastgesteld die geschikt zijn voor de verschillende contexten, waarbij altijd moet worden gezorgd voor een echte consensus over de criteria en de resultaten van het onderscheidingsproces. De resultaten van de bijeenkomst *Parochiepriesters voor de Synode* benadrukken sterk deze noden.

32. Wat ook naar voren komt, is de oproep om te groeien in een dieper vertrouwen in de werking van de Geest en in een grotere moed en creativiteit bij het onderscheiden hoe de ontvangen en verwelkomde gaven ten dienste kunnen gesteld worden van de zending van de Kerk, op een manier die past bij de verschillende lokale contexten. Juist de verscheidenheid van contexten, en dus van noden van gemeenschappen, suggereert dat de lokale kerken, onder leiding van hun herders, en hun groeperingen *in ieder groot sociaal-cultureel gebied* (AG 22), met nederigheid en vertrouwen een creatief onderscheidingsproces moeten ondernemen om te bepalen welke dienstdaken zij moeten erkennen, toevertrouwen of instellen om te beantwoorden aan de pastorale en maatschappelijke noden. Daarom moeten criteria en methoden voor het uitvoeren van dit onderscheidingsproces worden vastgesteld. De reflectie moet ook gaan over de vraag hoe de doopgerelateerde dienstdaken (al of niet ingesteld) kunnen worden toevertrouwd, met vermelding van de periodes en domeinen van hun uitoefening, in een tijd waarin mensen steeds gemakkelijker van de ene plaats naar de andere verhuizen.

33. De tot nu toe afgelegde weg heeft geleid tot de erkenning dat een synodale Kerk een Kerk is die luistert, verwelkomt en begeleidt, en die wordt ervaren als een thuis en familie. Deze nood komt in alle continenten naar voren en betreft mensen die zich, om verschillende redenen, buitengesloten voelen of aan de rand van de kerkelijke gemeenschap staan, of worstelen om binnen de gemeenschap volledige erkenning van hun waardigheid en gaven te vinden. Dit gebrek aan verwelkoming zorgt ervoor dat zij zich afgewezen voelen. Dit belemmert hun gelovige levenswandel en hun ontmoeting met de Heer, en maakt dat de Kerk hun bijdrage aan de zending mist.

34. Het lijkt uitermate passend om een erkende en eventueel formeel ingestelde diensttaak tot luisteren en begeleiden te creëren, waardoor dit kenmerkende aspect van een synodale Kerk een concrete, tastbare realiteit wordt. Een *open deur* binnen de gemeenschap is essentieel, zodat mensen binnen kunnen komen zonder zich bedreigd of beoordeeld te voelen. De concrete manier waarop deze diensttaak wordt uitgeoefend, dient aangepast te worden aan de lokale omstandigheden, rekening houdend met de diversiteit van ervaringen, structuren, sociale contexten en beschikbare middelen. Dit creëert ruimte voor onderscheiding op lokaal niveau, maar met de betrokkenheid van nationale of continentale bisschoppenconferenties. Het bestaan van een specifieke diensttaak betekent echter niet dat de verantwoordelijkheid om te luisteren uitsluitend aan deze pastoraal verantwoordelijken wordt voorbehouden. Integendeel, het heeft een profetisch karakter. Het benadrukt enerzijds dat luisteren en begeleiden normale dimensies zijn van het leven van een synodale Kerk, die op verschillende manieren alle gedoopten betreft en waarin alle gemeenschappen worden uitgenodigd om te groeien. Anderzijds herinnert het ons eraan dat luisteren en begeleiden een kerkelijke dienst zijn, geen persoonlijk initiatief, en dat de waarde ervan dus wordt erkend. Dit bewustzijn is een rijpe vrucht van het synodale proces.

Met gewijde ambtsdragers: ten dienste van de harmonie

35. Uit het synodale proces kwamen tegenstrijdige bevindingen naar voren over de uitoefening van het gewijde ambt binnen het volk van God. Enerzijds werd de vreugde, toewijding en inzet van bisschoppen, priesters en diakens bij het vervullen van hun dienst benadrukt. Anderzijds werd er gesproken over een zekere vermoeidheid, voornamelijk gekoppeld aan een gevoel van isolement, eenzaamheid, een tekort aan gezonde en duurzame relaties, en de overweldigende druk om aan alle noden te voldoen. Dit kan worden gezien als een van de schadelijke effecten van het klerikalisme. Vooral de figuur van bisschop wordt vaak geconfronteerd met een overbelasting, wat onrealistische verwachtingen creëert die verder gaan dan wat redelijkerwijs van één persoon kan worden verwacht.

36. De bijeenkomst *Parochiepriesters voor de Synode* legde een verband tussen deze vermoeidheid en de uitdaging van bisschoppen en priesters om daadwerkelijk samen op weg te gaan in hun gedeelde ambt. Een nieuw verstaan van het gewijde ambt binnen de context van de missionaire synodale Kerk is niet alleen een vereiste voor samenhang, maar ook een kans om de genoemde lasten te verlichten, mits dit gepaard gaat met een effectieve omvorming van praktijken, waardoor de verandering en de daaruit voortvloeiende voordelen echt voelbaar worden voor zowel de gewijde ambtsdragers als de andere gelovigen. Naast de weg van bekering in het persoonlijke leven van de gewijde ambtsdragers, zal deze weg ook leiden tot een nieuwe manier van denken over en organiseren van het pastoraal werk. Deze houdt rekening met de participatie van alle gedoopte mannen en vrouwen aan de zending van de Kerk, met als bijzonder doel het waarderen, erkennen en bezielen van de verschillende charisma's en diensttaken die op het doopsel gebaseerd zijn. De vraag '*Hoe kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn?*' stimuleert ons om concreet na te denken over de relaties, structuren en processen die een vernieuwde visie op het gewijde ambt kunnen bevorderen. Hierbij gaan we over van een piramidale manier van gezagsuitoefening naar een synodale manier. Binnen het kader van het bevorderen van op het doopsel gebaseerde charisma's en diensttaken kan een nieuwe toewijzing van opdrachten worden geïnitieerd die voor de uitvoering ervan geen wijding vereisen. Een meer uitgesproken verdeling van verantwoordelijkheden zal ook besluitvormings- en beslissingsprocessen bevorderen die gekenmerkt worden door een duidelijker synodale stijl.

37. In de concilieteksten wordt het gewijde ambt primair gezien als een dienst aan de Kerk, essentieel voor het bestaan van de Kerk zelf. Door zijn gezag heeft het Concilie de vorm van het gewijde ambt van de vroege Kerk hersteld. Dit ambt *wordt uitgeoefend in verschillende graden door degenen die al van oudsher bisschoppen, priesters en diakens worden genoemd* (LG 28). In deze formulering komen het episcopaat en het presbyteraat overeen met een speciale deelname aan het priesterschap van Christus, herder en hoofd van de kerkgemeenschap, terwijl het diaconaat *niet voor het priesterschap, maar voor het dienstwerk* is (LG 29). De verschillende graden binnen het wijdingssacrament zijn organisch met elkaar verbonden, in een wederzijdse afhankelijkheid, elk met hun specificiteit. De gewijde ambtsdragers mogen zichzelf niet zien als geïsoleerde individuen aan wie bepaalde bevoegdheden zijn verleend, maar als deelgenoten aan de gaven (*munera*) van Christus, die door de wijding zijn verleend, samen met de andere ambtsdragers, in een organische band met het volk van God waarvan zij deel uitmaken. Dit volk van God deelt, zij het op een andere manier, in diezelfde gaven van Christus in het gemeenschappelijke priesterschap dat op de doop is gegrondvest.

38. De bisschop heeft de taak om een Kerk te presideren, als een zichtbaar beginsel van eenheid binnen die Kerk en als een band van gemeenschap met alle Kerken. De eigenheid van zijn ambt is gekenmerkt door een macht die eigen, gewoon en onmiddellijk is en die elke bisschop persoonlijk uitoefent in de naam van Christus (cf. LG 27): de verkondiging van het Woord, het voorgaan in de viering van de eucharistie en de andere sacramenten, en de pastorale leiding. Dit impliceert niet dat hij onafhankelijk zou zijn van het deel van het volk van God dat aan hem is toevertrouwd (cf. CD 11), maar benadrukt dat hij geroepen is het te dienen in de naam van Christus de goede Herder. Het feit dat *de volheid van het sacrament van de wijding wordt overgedragen door de bisschopswijding* (LG 21) is geen rechtvaardiging voor een bisschopsambt dat neigt om monarchisch te zijn, opgevat als een opeenstapeling van voorrechten waaruit alle andere charisma's en diensttaken zouden voortvloeien. Het bevestigt veeleer de capaciteit en de plicht om elke gave die de Geest uitstort over gedoopte mannen en vrouwen en over verschillende gemeenschappen, te verzamelen en in eenheid samen te brengen. Bepaalde aspecten van het bisschopsambt, waaronder de criteria voor de selectie van kandidaten voor het episcopaat, worden behandeld door Studiegroep 7.

39. Ook het priesterambt moet in een synodale context worden begrepen en beleefd. Meer specifiek vormen priesters *samen met hun bisschop één presbyterium* (LG 28), ten dienste van dat deel van het volk van God dat de lokale kerk vormt (cf. CD 11). Dit houdt in dat we de bisschop niet als externe factor ten opzichte van het presbyterium moeten beschouwen, maar veeleer als de voorganger van de lokale kerk, die primair zijn presbyterium voorziet. Hij maakt deel uit van dit presbyterium, met een unieke rol, en heeft de specifieke roeping om in het bijzonder voor priesters te zorgen.

40. Bisschoppen en priesters worden bijgestaan door diakens, in een band van wederzijdse afhankelijkheid tussen de twee types van gewijd dienstwerk om de apostolische dienst te verzekeren. Bisschoppen en priesters kunnen niet los van diakens gezien worden, en vice versa. Gezien de veelzijdigheid van de taken van diakens - zoals blijkt uit de traditie, het liturgische gebed en de praktijk na het Tweede Vaticaanse Concilie - moeten deze taken worden afgestemd op de concrete situatie van iedere lokale kerk. De dienst van elke diaken moet altijd worden gezien in harmonie en verbondenheid met die van alle andere diakens, in overeenstemming met de aard van het diaconale ambt en binnen het referentiekader van de zending in een synodale Kerk.

41. Naast het bevorderen van eenheid binnen de lokale kerk, draagt de diocesane of eparchiale bisschop, bijgestaan door priesters en diakens, ook de verantwoordelijkheid voor de relaties met andere lokale kerken en met de gehele Kerk rond de bisschop van Rome, in een wederzijdse uitwisseling van gaven. Het lijkt belangrijk om de traditionele band tussen het bisschop-zijn en het voorzitten van een lokale kerk te herstellen, door de overeenstemming tussen de gemeenschap van bisschoppen (*communio episcoporum*) en de gemeenschap van kerken (*communio Ecclesiarum*) te herstellen.

Tussen de kerken en in de wereld: de concrete aard van gemeenschap

42. Synodaliteit wordt gerealiseerd door netwerken van personen, gemeenschappen, organisaties en een geheel van processen die een effectieve uitwisseling van gaven tussen de kerken mogelijk maken en een evangeliserende dialoog met de wereld bevorderen. Het samen onderweg zijn als gedoopten, in de diversiteit van charisma's, roepingen en dienststaken, evenals in de uitwisseling van gaven tussen kerken, vormt een belangrijk sacramenteel teken voor de hedendaagse wereld. De wereld ervaart enerzijds steeds intensere vormen van onderlinge verbondenheid, maar is anderzijds ondergedompeld in een commerciële cultuur die gratuïteit marginaliseert.

43. Volgens het Concilie is het door de katholiciteit van de Kerk dat de afzonderlijke delen hun eigen gaven aan de andere delen en aan de hele Kerk brengen (cf. LG 13). *Tussen de verschillende delen van de Kerk bestaan er banden van een innige gemeenschap: met betrekking tot de geestelijke rijkdom, apostolische arbeiders en tijdelijke hulpmiddelen. De leden van het Godsvolk worden immers geroepen om deze goederen te delen, en voor elke afzonderlijke kerk gelden de woorden van de apostel: 'Laat ieder van u de gave die hij van God heeft gekregen, gebruiken om de anderen te helpen, zoals het goede beheerders van Gods veelsoortige gaven betaamt' (1 Pe 4, 10) (ibid.).*

44. De bisschoppenconferenties hopen dat het delen van goederen zal plaatsvinden in een geest van solidariteit tussen de kerken die samen de ene en enige Katholieke Kerk vormen, zonder enig verlangen naar overheersing of aanspraak op superioriteit. Het feit dat er rijke kerken bestaan naast kerken die in grote ontbering leven, is een schandaal. Daarom wordt voorgesteld om maatregelen te treffen om de onderlinge banden te versterken en ondersteunende netwerken te creëren, ook op het niveau van groeperingen van kerken.

45. Alle lokale kerken ontvangen en geven binnen de gemeenschap van de ene Kerk. Sommige kerken hebben financiële en materiële middelen nodig; andere worden verrijkt door het getuigenis van levend geloof en liefdevolle dienstbaarheid aan de armsten; weer andere hebben vooral hulp nodig van verkondigers die hun leven wijden aan het communiceren van het Evangelie bij andere volkeren. De edelmoedigheid van priesters, diakens, godgewijden en leken die zich inzetten voor de zending *ad gentes*, wordt in het bijzonder erkend en gevraagd.

46. De lokale kerken uiten een wens om spirituele, liturgische en theologische gaven uit te wisselen. Ze verlangen ook naar een sterker gezamenlijk getuigenis over sociale kwesties van mondiaal belang, zoals de zorg voor het gemeenschappelijke huis en de migratiestromen. Een synodale Kerk kan in deze context het belang benadrukken van oplossingen voor gemeenschappelijke problemen, die tot stand komen door te luisteren naar iedereen, met speciale aandacht voor groepen, gemeenschappen en landen die vaak aan de zijlijn staan van grote wereldwijde processen. Grote supranationale geografische gebieden, zoals het Amazonegebied, het Congobekken, het Middellandse Zeegebied e.a., zijn bijzonder geschikt voor het implementeren van de uitwisseling van gaven en gecoördineerde inspanningen.

47. Een synodale Kerk wordt in het bijzonder uitgenodigd om de migratiebewegingen van mensen te bekijken vanuit het perspectief van de uitwisseling van gaven. Dit biedt kansen voor ontmoetingen tussen de kerken in de concrete dagelijkse realiteit van steden, buurten, parochies en bisdommen of eparchieën. Zo wordt de synodale weg verankerd in het concrete leven van gemeenschappen. Er dient bijzondere aandacht te worden besteed aan de mogelijkheid van ontmoeting en uitwisseling van gaven tussen de kerken van de Latijnse traditie en de Oosterse Katholieke Kerken in de diaspora. Studiegroep 1 werkt momenteel aan dit thema.

48. De uitwisseling van gaven tussen kerken vindt plaats in contexten die getekend zijn door geweld, vervolging en gebrek aan godsdienstvrijheid. Sommige kerken vechten zelfs voor hun voortbestaan en doen een beroep op de solidariteit van andere kerken, terwijl ze hun rijkdommen blijven delen: de vrucht van de voortdurende confrontatie met tegenstand tegen het Evangelie en vervolging van de leerlingen van de Heer door de geschiedenis heen. Bovendien vindt de uitwisseling van gaven plaats tegen de achtergrond van aanhoudende vormen van kolonialisme en neokolonialisme. Een kerk die groeit in de praktijk van synodaliteit wordt uitgenodigd om de impact van deze sociale dynamieken op de uitwisseling van gaven te begrijpen en te zoeken naar hun transformatie. Onderdeel van dit engagement is ook de erkenning dat veel kerken traumatische herinneringen met zich meedragen en dat er nood is aan het bevorderen van concrete wegen naar verzoening.

49. Het concept van *uitwisseling van gaven* heeft een speciale betekenis in de relaties met andere kerken en kerkelijke gemeenschappen. De heilige Johannes Paulus II paste dit idee toe op de oecumenische dialoog: *De dialoog beperkt zich niet tot een uitwisseling van ideeën. Op een of andere manier is hij altijd een 'uitwisseling van gaven'* (UUS 28). Naast de theologische dialoog vindt de uitwisseling van gaven plaats in het delen van gebed, waarbij we ons openstellen om de gaven van andere spirituele tradities te ontvangen. Zo zijn de voorbeelden van heilige vrouwen en mannen uit andere kerken en kerkelijke gemeenschappen ook gaven die we kunnen ontvangen, door hun gedachtenissen op te nemen in onze liturgische kalender, meer bepaald die van de martelaren. In deze geest moeten we ook vrijgevig zijn en andere christenen de kans bieden om op bedevaart te komen en te bidden in de heiligdommen en op de heilige plaatsen waarvoor de Katholieke Kerk zorg draagt.

50. De dialoog tussen de religies en met de culturen staat niet los van de synodale weg, maar is een integraal onderdeel van haar oproep tot intensere relaties. Dit principe is gebaseerd op het idee dat *in alle tijden en bij elk volk, ieder die God vreest en de gerechtigheid beoefent door Hem wordt aanvaard* (LG 9; cf. Hnd 10;35). Daarom beperkt de uitwisseling van gaven zich niet tot de andere kerken en christelijke gemeenschappen. Authentieke katholiciteit verbreedt de horizon en vergt bereidheid elementen uit andere culturen en religieuze tradities te omarmen die leven, vrede, gerechtigheid en integrale menselijke ontwikkeling bevorderen.

Deel 2 Wegen

Een synodale Kerk is een relationele Kerk. In deze context vormen interpersoonlijke dynamieken de kern van het leven van een missionaire gemeenschap die zich ontvouwt binnen steeds complexere contexten. De voorgestelde benadering scheidt de verschillende ervaringen niet, maar verbindt ze juist met elkaar. Dit stelt ons in staat om te leren van de realiteit, gelezen in het licht van het Woord van God, de traditie, de profetische getuigenissen en de gemaakte fouten.

Het tweede deel belicht de processen die zorg dragen voor en bijdragen aan de ontwikkeling van relaties, met een bijzondere focus op de verbondenheid met Christus. Deze processen zijn gericht op de zending en het bevorderen van harmonie binnen de gemeenschap, in staat om conflicten en moeilijkheden samen aan te pakken. Dit deel richt zich op vier verschillende, maar diep met elkaar verweven domeinen in het leven van de missionaire synodale Kerk: vorming, vooral tot luisteren (naar het Woord van God, naar de broeders en zusters, en naar de stem van de Heilige Geest) en onderscheiding. Dit leidt tot de ontwikkeling van participatieve besluitvormings- en beslissingsprocessen, in respect voor de diversiteit van de verschillende rollen. Dit impliceert een circulaire aanpak die gericht is op het bevorderen van transparantie en verantwoording, met een evaluatiemoment dat de onderscheiding met het oog op de zending nieuw leven inblaast.

De bron en het hoogtepunt van deze dynamiek is de eucharistie, die de belangeloze liefde van de Vader door de Zoon in de Geest centraal stelt in alle relaties. Dit voedsel, dat een missionaire synodale Kerk ondersteunt, vormt ook de inhoud van haar verkondiging aan de wereld.

Een integrale en gedeelde vorming

51. *Het streven naar persoonlijke vorming is het antwoord dat elke gedoopte moet geven op de roeping om de ontvangen talenten vrucht te laten dragen en ten dienste te stellen van iedereen. (SR 14a).* Deze woorden uit het *Syntheserapport* van de eerste sessie verklaren waarom de behoefte aan vorming een van de meest universele en prominente thema's was, die naar voren kwam tijdens het hele synodale proces. Daarom vereist het beantwoorden van de vraag 'Hoe' kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn? dat er prioriteit wordt gegeven aan coherente vormingstrajecten, met speciale aandacht voor de permanente vorming voor iedereen.

52. Voor velen is de deelname aan de synodale bijeenkomsten een kans geweest om zich te vormen in het begrip en de praktijk van synodaliteit. Dit heeft een sterk verlangen gewekt naar een beter begrip van de betekenis van de waardigheid van de gedoopten, of van die *bovennatuurlijke geloofszin* (LG 12), die de Geest als een gave aan het volk van God schenkt. De eerste prioriteit is daarom een diepere vorming in de kennis van hoe de Geest in de Kerk werkt en haar door de geschiedenis heen leidt.

53. Net zoals er geen zending kan bestaan zonder context, kan er geen kerk zijn die niet geworteld is in een specifieke plaats, met haar eigen unieke cultuur en geschiedenis. Daarom is het ondenkbaar om vormingsinitiatieven op een abstracte wijze te ontwerpen. Deze initiatieven moeten worden opgesteld door de lokale kerken en hun groeperingen. Dit document beperkt zich daarom tot het aangeven van enkele basisoriëntaties en fundamentele kenmerken van een vorming tot synodaliteit. Deze moeten vervolgens in praktijk worden gebracht, met inachtneming van de specifieke contexten, culturen en tradities van de verschillende plaatsen.

54. Een missionaire synodale Kerk is gegrondvest op het vermogen om te luisteren. Dit vereist de erkenning dat we niet genoeg hebben aan onszelf in de uitoefening van onze eigen zending en dat iedereen een bijdrage te bieden heeft en iets te leren heeft van anderen. Daarom is vorming in luisteren een onbetwistbaar eerste vereiste. De praktijk van het gesprek in de Geest heeft ons laten ervaren hoe het luisteren naar het Woord van God en naar onze broeders en zusters met elkaar verweven kunnen zijn, en hoe deze dynamiek zich geleidelijk opent voor het luisteren naar de stem van de Geest. Veel ontvangen bijdragen benadrukken het cruciale belang van vorming in deze methode. De Kerk kent een breed scala aan methoden van luisteren, dialoog en onderscheiding, uit diverse culturen en spirituele tradities. Het is belangrijk om vorming in deze veelheid van methoden te bevorderen en de dialoog tussen deze methoden in de lokale contexten te stimuleren. Een belangrijk aspect in dit verband is het luisteren naar mensen die verschillende soorten armoede en marginalisering ervaren. Veel lokale kerken melden dat ze zich niet voorbereid voelen op deze taak en vragen om specifieke vorming. Dit is een van de punten die zijn toevertrouwd aan het werk van Studiegroep 2.

55. Vorming tot missionaire synodaliteit beoogt het vormen van getuigen. Dit betekent mannen en vrouwen die in staat zijn om de zending van de Kerk op zich te nemen in medeverantwoordelijkheid en samenwerking met de kracht van de Geest (cf. Hnd 1,8). Vorming is daarom gebaseerd op de dynamiek van de christelijke initiatie. Het doel is het bevorderen van de persoonlijke ervaring van de ontmoeting met de Heer. Dit brengt een proces van voortdurende bekering van onze houdingen, relaties, mentaliteit en structuren met zich mee. Het subject van de zending is altijd de Kerk. Door hun toebehoren aan de Kerk is elk van haar leden een getuige en verkondiger van het heil. De eucharistie, *de bron en het hoogtepunt van heel het christelijke leven* (LG 11), vormt de fundamentele context van onze vorming in synodaliteit. De familie als een gemeenschap van leven en liefde is een bevoorrechte plaats voor opvoeding, geloof en christelijk leven. Door de interactie tussen generaties fungeert het als een school van synodaliteit. Het nodigt iedereen uit om voor anderen te zorgen. Zo wordt zichtbaar dat iedereen - zwak of sterk, kinderen, jongeren of senioren - veel te ontvangen en veel te geven heeft.

56. In een synodale Kerk moet vorming integraal zijn. Ze gaat verder dan het verwerven van diverse ideeën of vaardigheden. Ze bevordert ook de capaciteit tot ontmoeting, delen, samenwerking en gemeenschappelijke onderscheiding. Vorming dient daarom alle aspecten van de menselijke persoon aan te spreken: intellectueel, affectief en spiritueel. Ze mag niet beperkt blijven tot louter theoretische kennisoverdracht, maar moet concrete ervaringen en passende begeleiding integreren. Het is even belangrijk om inzicht te bevorderen in de culturen waarin lokale kerken leven en werken, inclusief de digitale cultuur, die tegenwoordig wijdverspreid is, met name onder jongeren. Studiegroep 3 richt zich specifiek op de digitale cultuur en het bevorderen van relevante vorming binnen dit domein.

57. Ten slotte is er de dringende vraag naar een gemeenschappelijke en gedeelde vorming, waaraan mannen en vrouwen, leken, godgewijden, gewijde ambtsdragers en kandidaten voor het gewijde ambt samen deelnemen. Dit bevordert hun groei in wederzijdse kennis en waardering en versterkt hun vermogen om samen te werken. Er is speciale aandacht nodig om de deelname van vrouwen aan vormingsprogramma's samen met seminaristen, priesters, religieuzen en leken te bevorderen. Het is essentieel dat vrouwen toegang krijgen tot onderwijs- en vormingsfuncties aan theologische faculteiten, instituten en seminaries. Er wordt voorgesteld om bisschoppen, priesters en leken vorming te bieden om hen bewust te maken van de opdrachten die vrouwen reeds kunnen vervullen in de Kerk. Daarnaast wordt aangedrongen op een evaluatie van het effectieve gebruik van deze mogelijkheden in alle domeinen van het kerkelijke leven: parochies, bisdommen, lekenverenigingen, kerkelijke bewegingen, nieuwe gemeenschappen, godgewijd leven, kerkelijke instellingen en de Romeinse Curie. Studiegroep 4 is gewijd aan het herzien van de vorming van kandidaten voor het gewijde ambt (*Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*) vanuit een missionair synodaal perspectief. Vanuit alle continenten komt het verzoek om de vorming voor de prediking te verbeteren. Ten slotte is er behoefte aan een gezamenlijke vorming, die zowel theoretisch als praktisch is, in het gemeenschappelijk onderscheiden binnen en passend bij de verschillende lokale contexten.

Kerkelijke onderscheiding voor de zending

58. De ene Geest, die een grote verscheidenheid aan charisma's voortbrengt, leidt de Kerk naar de volheid van het leven en de goddelijke waarheid (cf. Joh 10,10; 16,13). Door zijn voortdurende aanwezigheid en werking *ontwikkelt zich in de Kerk onder bijstand van de Heilige Geest de overlevering, die teruggaat op de apostelen* (DV 8). Onder leiding van de Geest streeft het volk van God, dat deelneemt aan de profetische taak van Christus (cf. LG 12), ernaar *om in de gebeurtenissen, behoeften en wensen die het deelt met de overige mensen van onze tijd, te onderscheiden wat daarin de ware tekenen zijn van Gods aanwezigheid of van zijn bedoelingen* (GS 11). Voor deze kerkelijke taak van onderscheiding, schenkt de Heilige Geest de *sensus fidei*, die kan worden omschreven als de 'flair' of het instinctief vermogen van het godsvolk onder leiding van het leergezag (cf. LG 12 *om de nieuwe wegen te onderscheiden die de Heer aan de Kerk openbaart* (Franciscus, *Toespraak voor de 50e verjaardag van de instelling van de bisschoppensynode*, 17 oktober 2015).

59. Onderscheiding engageert hen die eraan deelnemen op persoonlijk niveau en op gemeenschapsniveau. Het vraagt hen om een houding van innerlijke vrijheid te cultiveren, open te staan voor het nieuwe en zich in vertrouwen over te geven aan Gods wil. Dit is nodig om naar elkaar te luisteren om te horen *wat de Geest tegen de gemeenten zegt* (Apk 2,7). Maria, met haar biddende aanwezigheid in het hart van de apostolische gemeenschap in de bovenzaal (cf. Hnd 1,14), is voor allen een levend model en een gids voor een authentieke synodale spiritualiteit. Dit omvat volhardend en bedachtzaam luisteren naar het Woord en het meditatief onderscheiden van gebeurtenissen (cf. Lc 1,26-38; 2,19.51), ruimhartige openheid voor de werking van de Heilige Geest (cf. Lc 1,35), gedeelde dankbaarheid voor het werk van de Heer (cf. Lc 1,39-56) en concrete en actuele dienstbaarheid aan ieder mens (cf. Joh 2,1-12) die Jezus aan haar moederlijke zorg heeft toevertrouwd (cf. Joh 19,25-27).

60. Juist omdat van iedere persoon wordt gevraagd zijn of haar standpunt te delen in het perspectief van de gemeenschappelijke zending, betekent dit dat een onderscheidingsproces op een concrete manier uitdrukking geeft aan gemeenschap, zending en participatie. Met andere woorden, het is een manier van samen op weg gaan. Daarom is het van cruciaal

belang om brede participatie aan onderscheidingsprocessen te bevorderen, met speciale aandacht voor het betrekken van wie zich aan de rand van de christelijke gemeenschap en samenleving bevinden.

61. Het luisteren naar het Woord van God vormt het uitgangspunt van alle kerkelijke onderscheiding. De Heilige Schrift is het getuigenis bij uitstek van Gods communicatie met de mensheid. De Bijbel getuigt dat God tot zijn volk heeft gesproken en dit blijft doen, en belicht de diverse kanalen van deze communicatie. God spreekt door persoonlijke meditatie van de Schrift, die iets van de betekenis van de Bijbeltekst laat klinken bij wie ermee bidt. In de liturgie, de voornaamste plaats voor het interpreteren van wat de Heer tot zijn Kerk zegt, spreekt God tot de gemeenschap. Door haar levende traditie en praktijken, inclusief die van de volksvroomheid, spreekt God door de Kerk, die zowel Moeder als Lerares is. God blijft spreken door de gebeurtenissen in ruimte en tijd, mits we de betekenis ervan kunnen onderscheiden. Bovendien communiceert God met zijn volk door de natuur, waarvan het bestaan al wijst naar het werk van de Schepper en vervuld is met de aanwezigheid van de Heilige Geest, *die leven geeft*. Ten slotte spreekt God in het geweten van ieder mens, dat *de diep verborgen kern en het heiligdom van een persoon is waarin hij of zij alleen is met God, wiens stem in hun binnenste weerklinkt* (GS 16). Een authentieke onderscheiding kan geen van deze kanalen van goddelijke communicatie negeren.

62. Gemeenschappelijke onderscheiding is geen organisatietechniek; het is een veel-eisende praktijk die het leven en de zending van de Kerk, beleefd in Christus en de Heilige Geest, verrijkt. Daarom moet deze praktijk altijd worden uitgevoerd met het bewustzijn en de intentie om samen te komen in de naam van de Heer Jezus (cf. Mt 18,20), luisterend naar de stem van de Heilige Geest. Zoals Jezus beloofde, kan alleen de Heilige Geest de Kerk leiden naar de volheid van leven en waarheid (cf. Joh 16,13), om zo een antwoord te bieden aan een wereld die dorst naar zin. De wijze waarop het volk van God zijn zending van verkondiging en getuigenis van het Evangelie uitvoert, is geworteld in deze praktijk. Het is daarom een prioriteit om op alle niveaus de evangelische kunst van onderscheiding te leren beoefenen die de apostelgemeenschap in staat stelde het eerste synodale gebeuren in de geschiedenis van de Kerk te bezegelen met deze woorden: *In overeenstemming met de Heilige Geest hebben wij besloten* (Hnd 15,28). In deze geest moet de praktijk van het missionaire synodale leven van de Kerk dat plaatsvindt in concrete plaatsen, structuren en gebeurtenissen, op een nieuwe wijze worden begrepen en georiënteerd.

63. Concrete opties inzake procedures, in al hun diversiteit, moeten worden afgestemd op de vereisten van een onderliggende theologische methodologie. Op basis van de ervaring van het synodale proces, kunnen we enkele kernpunten bepalen die in overweging moeten worden genomen bij het ontwikkelen van elke onderscheidingsprocedure: (a) een persoonlijk en gemeenschappelijk gebedsleven, inclusief deelname aan de eucharistie; (b) een grondige persoonlijke en gemeenschappelijke voorbereiding, gebaseerd op het luisteren naar het Woord van God en de realiteit; (c) respectvol en diepgaand luisteren naar de inbreng van elke persoon; (d) het streven naar de breedst mogelijke consensus, niet door het vinden van de kleinste gemene deler, maar door wat overvloedig opborrelt, wat het meest *de harten doet branden* (cf. Lc 24,32); (e) de consensus moet worden geformuleerd door degenen die het proces leiden en vervolgens worden teruggegeven aan allen die hebben deelgenomen, zodat zij de formulering ervan kunnen valideren of aangeven als ze zich er niet in herkennen.

64. Onderscheiding vindt altijd plaats 'met beide voeten op de grond', binnen een concrete context waarvan we de eigenheid en complexiteit best zo goed mogelijk kennen. Daarom kan onderscheiding alleen maar profiteren van de analytische bijdrage van de verschillende menselijke, sociale en administratieve wetenschappen die relevant zijn voor het onderwerp. Dit betekent niet dat technische en wetenschappelijke expertise het laatste woord krijgt - dit zou ons in een technocratische val doen belanden - maar dat we die gebruiken *als een concrete basis voor het ethisch en spiritueel traject dat erop volgt* (LS 15). Daarom moeten deze vormen van expertise de kans krijgen om hun waardevolle bijdrage te leveren, zonder dat ze andere perspectieven overheersen.

65. Binnen de Kerk bestaat er een breed scala aan benaderingen en methodes voor onderscheiding. Deze diversiteit is een ware rijkdom. Met de juiste aanpassingen aan de verschillende contexten kunnen die diverse benaderingen vruchtbaar zijn. Met het oog op het algemene welzijn is het van belang dat ze onderling een vruchtbare dialoog aangaan zonder hun specificiteit te verliezen maar ook zonder hun identiteit te bevriezen. De vruchtbaarheid van het gesprek in de Geest, zichtbaar in alle fasen van het synodale proces, nodigt ons uit om deze specifieke vorm van kerkelijke onderscheiding te beschouwen als bijzonder geschikt voor de uitoefening van synodaliteit.

66. Het is van essentieel belang dat binnen de lokale kerken vormingsmogelijkheden worden aangeboden die een cultuur van onderscheiding verspreiden en versterken, vooral onder degenen die verantwoordelijkheid dragen. De vorming van begeleiders of facilitatoren, wiens bijdrage vaak van cruciaal belang is tijdens het verloop van onderscheidingsprocessen, is even belangrijk. Het werk van Studiegroep 9, dat zich richt op de voorbereiding van theologische criteria en synodale methodes voor een gezamenlijke onderscheiding van controversiële leerstellingen, pastorale en ethische kwesties, beweegt zich ook in deze richting.

Het vormgeven van besluitvormingsprocessen

67. *In de synodale Kerk is de hele gemeenschap, in de vrije en rijke verscheidenheid van haar leden, geroepen om te bidden, te luisteren, te analyseren, te dialogeren, te onderscheiden en advies te geven, zodat pastorale beslissingen meer in overeenstemming met Gods wil worden genomen* (ITC 68). Deze uitspraak moet resoluut worden geïmplementeerd. Er is nauwelijks een effectievere manier denkbaar om een synodale Kerk te bevorderen dan door iedereen te betrekken bij besluitvormings- en beslissingsprocessen. Deze deelname vindt plaats op basis van een gedifferentieerde verantwoordelijkheid, waarbij elk lid van de gemeenschap wordt gerespecteerd en ieders vaardigheden en gaven worden gewaardeerd met het oog op een gedeelde beslissing.

68. Om de toepassing van deze visie te vergemakkelijken, is het nuttig om na te denken over de wijze waarop dergelijke besluitvormingsprocessen vorm krijgen. Deze processen omvatten meestal een besluitvormingsfase (*decision-making*) door middel van een *gemeenschappelijk werk van onderscheiding, overleg en samenwerking* (ITC 69), die de daaropvolgende beslissingsfase (*decision-taking*) richting geeft en ondersteunt. Deze uiteindelijke beslissing is de verantwoordelijkheid van de bevoegde overheid (bijvoorbeeld, in een bisdom of eparchie, de bisschop). Er is geen concurrentie of tegenstelling tussen de twee fasen, maar door hun combinatie dragen ze ertoe bij dat de genomen beslissingen zo veel mogelijk overeenstemmen met Gods wil: *De besluitvorming is een synodale bevoegdheid, de beslissing is een ministeriële verantwoordelijkheid* (ibid.).

69. In veel situaties schrijft de bestaande wetgeving al voor dat, voordat een beslissing wordt genomen, de overheid een raadpleging dient te houden. Deze kerkelijke raadpleging, die verder gaat dan alleen luisteren, kan niet worden overgeslagen. Het verplicht de overheid om niet te handelen alsof deze raadpleging niet heeft plaatsgevonden. Juridisch gezien blijft de overheid vrij, aangezien het raadgevende advies niet bindend is. Bij een eensgezind oordeel, zal de overheid hiervan echter niet afwijken zonder een overtuigende reden (*sine praevalenti ratione*; CIC, Canon 127, §2, 2°). Mocht de bevoegde overheid dit toch doen, dan zou die zich isoleren van de geraadpleegden, waardoor de band die hen verenigt, zou worden geschaad. In de Kerk is de uitoefening van gezag geen kwestie van het opleggen van een willekeurige wil. Gezag staat er ten dienste van de eenheid van het volk van God, het is een kracht die de gezamenlijke zoektocht faciliteert naar wat de Geest verlangt.

70. In een synodale Kerk is de beslissingsbevoegdheid van de bisschop, het bisschoppencollege en de bisschop van Rome onvervreemdbaar, aangezien deze geworteld is in de hiërarchische structuur van de Kerk, door Christus ingesteld. Deze bevoegdheid is echter niet onvoorwaardelijk. Een richtlijn die voortkomt uit het raadplegingsproces, als resultaat van een zorgvuldige onderscheiding, vooral door de participatieorganen van de lokale kerk, kan niet worden genegeerd. Het doel van de synodaal kerkelijke onderscheiding is niet om de bisschoppen te laten gehoorzamen aan de stem van het volk, de eerstgenoemden ondergeschikt te maken aan de laatstgenoemden, noch om de bisschoppen een middel te bieden om reeds genomen beslissingen aanvaardbaarder te maken, maar veeleer om te komen tot een gezamenlijke beslissing in gehoorzaamheid aan de Heilige Geest. Elke tegenstelling tussen raadpleging en deliberatie is daarom ongepast. In de Kerk vraagt deliberatie om de hulp van allen, nooit zonder de pastorale overheid die beslist uit kracht van haar opdracht. Om deze reden onderschat de steeds terugkerende formule van het Wetboek van Canoniek Recht, die spreekt van een *louter raadgevend advies (tantum consultivum)*, de waarde van de raadpleging en zou deze moeten worden herzien.

71. Het is de verantwoordelijkheid van de lokale kerken om steeds meer mogelijkheden te benutten om authentiek synodale besluitvormingsprocessen te stimuleren die aansluiten bij de specificiteit van hun diverse contexten. Deze taak is van cruciaal belang en urgent, omdat het succes van de uitvoering van de synode er in grote mate van afhangt. Zonder zichtbare veranderingen zal de visie van een synodale Kerk niet overtuigend zijn en zorgt men voor ontgoocheling bij die leden van het volk van God die kracht en hoop hebben geput uit het synodale traject. Dit geldt in het bijzonder voor de effectieve participatie van vrouwen aan de besluitvormings- en beslissingsprocessen, zoals gevraagd in veel bijdragen van de bisschoppenconferenties.

72. Tot slot is het essentieel om te onthouden dat processen van raadpleging, gemeenschappelijke onderscheiding en synodale besluitvorming vereisen dat de deelnemers daadwerkelijk toegang hebben tot alle relevante informatie. Dit stelt hen in staat om een goed gefundeerde mening te formuleren. De overheid die het proces in gang zet, draagt de verantwoordelijkheid om de toegang tot de nodige informatie te waarborgen. Voor echt synodale besluitvormingsprocessen is een passend niveau van transparantie vereist. Daarnaast is het belangrijk om het delicaat karakter van de taak en de eigen verantwoordelijkheid te erkennen van wie hun mening geven tijdens een raadpleging.

Transparantie, verantwoording en evaluatie

73. Een synodale kerk vereist zowel een cultuur als een praktijk van transparantie en verantwoording. Deze elementen zijn essentieel om het nodige wederzijdse vertrouwen te bevorderen om samen op weg te gaan en gedeelde verantwoordelijkheid te dragen voor de gemeenschappelijke zending. In de Kerk is het geven van verantwoording niet primair een antwoord op sociale en organisatorische vereisten. De basis ervan ligt veeleer in het wezen van de Kerk als een mysterie van gemeenschap.

74. In het Nieuwe Testament zien we dat de vroege Kerk praktijken van verantwoording had die gericht waren op het beschermen van de onderlinge gemeenschap. Een voorbeeld hiervan vinden we in hoofdstuk 11 van de Handelingen van de Apostelen. Toen Petrus terugkeerde naar Jeruzalem na het dopen van Cornelius, een heiden, werd hij hierop aangesproken door de besneden gelovigen. Ze verweten hem dat hij onbesnedenen had bezocht en samen met hen had gegeten (cf. Hnd 11,2-3). Als antwoord legde Petrus de redenen voor zijn daden uit. Het afleggen van verantwoording over iemands dienst aan de gemeenschap behoort tot de oudste tradities van de Kerk, die teruggaat tot de tijd van de apostelen. De christelijke theologie van het rentmeesterschap biedt een kader voor goed begrip van de uitoefening van gezag en voor de reflectie op transparantie en verantwoording.

75. In onze tijd is de roep naar transparantie en verantwoording in en door de Kerk sterker geworden als gevolg van haar verlies van geloofwaardigheid door financiële schandalen en vooral door seksueel en ander misbruik van minderjarigen en kwetsbare personen. Het gebrek aan transparantie en verantwoording voedt het klerikalisme, dat is gebaseerd op de impliciete veronderstelling dat gewijde ambtsdragers aan niemand verantwoording verschuldigd zijn voor de uitoefening van het hun toegekende gezag.

76. Als de synodale Kerk gastvrij wil zijn, moeten verantwoording en transparantie de kern vormen van haar handelen op alle niveaus, niet alleen op het niveau van de overheid. Mensen in leidinggevende posities dragen echter een grotere verantwoordelijkheid in dit opzicht. Transparantie en verantwoording moeten niet alleen betrekking hebben op seksueel en financieel misbruik, maar ook op pastorale plannen, evangelisatiemethoden, en op de manier waarop de Kerk de menselijke waardigheid respecteert, bijvoorbeeld met betrekking tot de arbeidsomstandigheden binnen haar instellingen.

77. Hoewel de praktijk van verantwoording afleggen aan oversten door de eeuwen heen is behouden, moet de dimensie van verantwoording door de overheid aan de gemeenschap worden hersteld. Transparantie moet een kenmerk zijn van gezagsuitoefening binnen de Kerk. Tegenwoordig is er nood aan structuren en vormen van regelmatige evaluatie van de wijze waarop verantwoordelijkheden worden opgenomen in alle kerkelijke diensttaken. Evaluatie, niet-moralistisch opgevat, stelt allen die een diensttaak behartigen in staat om snel bij te sturen en bevordert hun groei en vermogen om hun dienst beter uit te oefenen.

78. Naast het naleven van de bestaande canonieke normen met betrekking tot criteria en mechanismen voor controle, is het de taak van de lokale kerken en hun groeperingen (bisschoppenconferenties en oosterse hiërarchische structuren) om effectieve vormen en procedures van transparantie en verantwoording te ontwikkelen. Deze moeten aansluiten bij de diversiteit van contexten, gebaseerd zijn op het burgerlijk regelgevend kader, voldoen aan de verwachtingen van de samenleving en gebruik maken van de beschikbare expertise. Zelfs in situaties waar de hulpmiddelen beperkt zijn, zal de Kerk streven naar een evolutie van haar werk, ethos en mentaliteit in de richting van transparantie en een cultuur van verantwoording.

79. Het is van bijzonder belang om, in vormen die aangepast zijn aan de verschillende contexten, ten minste te zorgen voor: a) een effectieve werking van de Raden voor Economische Aangelegenheden; b) de actieve betrokkenheid van het volk van God, met name van de meest bekwame leden, bij pastorale en economische planning; c) de voorbereiding en publicatie (met daadwerkelijke toegankelijkheid) van een jaarlijks financieel overzicht, bij voorkeur gecertificeerd door externe revisoren, dat het beheer van de goederen en financiële middelen van de Kerk en haar instellingen transparant maakt; d) een jaarverslag over de uitvoering van de zending, inclusief een overzicht van de ondernomen initiatieven op het gebied van bescherming van minderjarigen en kwetsbare personen en de bevordering van de toegang van vrouwen tot gezagsposities en hun participatie aan besluitvormings- en beslissingsprocessen; e) procedures tot regelmatige evaluatie van het vervullen van de zending door allen die een diensttaak of verantwoordelijkheid hebben binnen de Kerk. Deze punten zijn van groot belang en urgent voor de geloofwaardigheid en de implementatie van het synodale proces.

Deel 3 Plaatsen

Het synodale missionaire leven van de Kerk, haar vitale relaties en de wegen die haar ontwikkeling mogelijk maken, mogen de concreetheid van 'plaats' niet negeren, namelijk de specifieke context en cultuur. Het derde deel nodigt ons uit om een statische visie op plaatsen te overstijgen. Die visie ordent de Kerk in opeenvolgende niveaus of rangen volgens een piramidaal model (parochie, decanaat, bisdom of eparchie, kerkprovincie, bisschoppenconferentie of oosterse hiërarchische structuur, en universele Kerk). Dit is echter nooit zo geweest. Het netwerk van relaties en de uitwisseling van gaven tussen de kerken zijn altijd verweven als in een web. Deze verwevenheid speelt zich af binnen de band van eenheid, waarvan de bisschop van Rome het eeuwige en zichtbare principe en fundament is. In deze zin is de katholiciteit van de Kerk nooit samengevallen met een abstract universalisme. Bovendien zou het beperken van de activiteiten van de Kerk tot louter ruimtelijke grenzen haar, vooral in een tijd van snel veranderende opvattingen van ruimte, opsluiten in een fatale immobiliteit en zorgwekkende pastorale herhaling, waardoor ze niet in staat zou zijn om het meest dynamische deel van de bevolking, vooral de jongeren, te bereiken. In plaats daarvan moeten we plaatsen begrijpen vanuit een perspectief van wederzijdse betrokkenheid. Dit wordt concreet in de relaties tussen kerken en de groeperingen die ze vormen. De dienst van eenheid, die rust op de bisschop van Rome en het college van bisschoppen in gemeenschap met hem, moet dit nieuwe perspectief in overweging nemen en de passende institutionele vormen vinden die nodig zijn voor de toepassing ervan.

Domeinen om samen op weg te gaan

80. *Aan de gemeente van God in Korinte... (1 Kor 1,2).* Het Evangelie wordt verkondigd en wekt geloof in de harten van mensen, waardoor er op een bepaalde plaats een Kerk ontstaat. De Kerk kan niet worden begrepen zonder geworteld te zijn in een specifieke plaats en cultuur, en zonder de relaties tussen verschillende plaatsen en culturen. Het benadrukken van het belang van de plaats is geen toegeven aan particularisme of relativisme, maar een erkenning van het concrete kader in ruimte en tijd waarbinnen een gedeelde ervaring van instemming met de openbaring van de reddende Drie-ene God gestalte krijgt. De dimensie van plaats behoudt de oorspronkelijke diversiteit van deze ervaringen en hun verankering in specifieke culturele en historische contexten. De diversiteit aan liturgische, theologische, spirituele en disciplinaire tradities toont aan hoe deze pluraliteit de Kerk verrijkt en mooi maakt. Het is juist de gemeenschap van de kerken, elk met haar eigen lokale concreetheid, die de gemeenschap van de gelovigen binnen de ene en enige Kerk manifesteert, en zo voorkomt dat ze verdampt in een abstract en homogeniserend universalisme.

81. Het pluralisme van culturen en de vruchtbaarheid van ontmoetingen en dialogen tussen culturen vormen een essentiële voorwaarde voor het leven van de Kerk en vormen geen bedreiging voor haar katholiciteit. De heilsboodschap blijft een en enig: *Er is één lichaam en één geest, zoals u één hoop hebt op grond van uw roeping, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is (Ef 4,4-6).* Die boodschap neemt verschillende vormen aan en manifesteert zicht in diverse volkeren, culturen, tradities en talen. Het ernstig nemen van deze veelheid aan vormen draagt bij tot

het voorkomen van hegemoniale pretenties en van het reduceren van de heilsboodschap tot een enkele verstaanswijze van het kerkelijke leven en van de liturgische, pastorale of morele uitdrukkingsvormen. Het netwerk van relaties binnen een synodale Kerk, dat tot uiting komt in de uitwisseling van gaven tussen de kerken en dat wordt gewaarborgd door de eenheid van het bisschoppencollege onder leiding van de bisschop van Rome, is een dynamische behoeder van een eenheid die nooit uniformiteit kan worden.

82. In de huidige tijd hebben socioculturele omstandigheden onze verankering op een bepaalde plaats diepgaand veranderd. Een plaats kan niet langer uitsluitend worden begrepen in geografische en ruimtelijke termen; het duidt nu meer op onze verbondenheid met een netwerk van relaties en een cultuur die dynamischer en flexibeler is dan ooit tevoren. Deze realiteit stelt de organisatiestructuren van de Kerk, die zijn opgebouwd rond een ander concept van plaats, ter discussie. Het vereist ook de toepassing van gedifferentieerde maar niet tegenstrijdige criteria, aangepast aan verschillende contexten, om de ene waarheid in het leven van mensen te belichamen.

83. Verstedelijking speelt een cruciale rol in deze verschuiving. Voor het eerst in de menselijke geschiedenis woont het grootste deel van de wereldbevolking in stedelijke gebieden in plaats van op het platteland. In een stedelijke context krijgt het gevoel van ergens bij te horen een andere vorm, omdat de grenzen die een plaats structureren er meer conventioneel zijn. In grote megapolen volstaan slechts een paar haltes met de metro om de grenzen van niet alleen de parochie, maar ook het bisdom te overschrijden - een traject dat veel mensen dagelijks meerdere keren afleggen. Hierdoor speelt hun dagelijks leven zich af binnen verschillende kerkelijke locaties.

84. Een tweede cruciale factor in deze verschuiving is de toegenomen mobiliteit van mensen om diverse redenen in een geglobaliseerde wereld. Vluchtelingen en migranten vormen vaak levendige gemeenschappen, die ook door hun geloofspraktijk bijdragen aan de diversiteit van de plaats waar ze zich vestigen. Tegelijkertijd onderhouden ze banden en relaties met hun land van herkomst, vaak dankzij de digitale media. Zo ervaren ze een gevoel van toebehoren aan meerdere lokale, culturele en taalkundige groepen. Hun gemeenschappen van herkomst zien hun ledenaantal ter plaatse afnemen, soms zelfs tot het punt dat ze moeite hebben om te overleven. Anderzijds wordt hun relationele netwerk wereldwijd uitgebreid. Zoals opgemerkt tijdens de eerste sessie, is de situatie van sommige Oosterse Katholieke Kerken in dit opzicht kenmerkend: met de huidige migratiestromen zouden hun leden in de diaspora talrijker kunnen worden dan degenen die in hun canonieke territoria wonen (cf. SR 6c). Het definiëren van hun plaats in louter geografische termen wordt steeds meer anachronistisch. Studiegroep 1 wordt opgeroepen om na te denken over de uitdagingen die deze ontwikkelingen met zich meebrengen voor de relaties tussen de Oosterse Katholieke Kerken en de Latijnse Kerk.

85. Ten slotte kunnen we de verspreiding van de digitale cultuur, vooral onder jongeren, niet negeren. Deze cultuur heeft een diepgaande invloed op hoe we ruimte en tijd ervaren en begrijpen, en ze geeft een nieuwe vorm aan een breed scala van menselijke activiteiten: communicatie, relaties en geloof. Het is dan ook geen toeval dat tijdens de eerste sessie werd benadrukt dat *de digitale cultuur niet zozeer een specifiek zendingsdomein is, maar een cruciale dimensie van het getuigenis van de Kerk* (SR 17b). Studiegroep 3 wijdt zich aan het onderzoek van deze uitdaging.

86. Deze dynamieken in onze samenleving en cultuur nodigen de Kerk uit om haar lokale dimensie te heroverwegen met het oog op het beter vervullen van haar zending. Zonder te vergeten dat het leven altijd plaatsvindt in fysieke contexten en concrete culturen, is het

noodzakelijk om af te stappen van een strikt ruimtelijke interpretatie van plaats. Plaatsen, ook en zeker die in de Kerk, zijn niet alleen ruimtes, maar omgevingen en netwerken waarin relaties kunnen groeien en die mensen een kans en een vertrekpunt voor hun zending bieden, waar hun leven zich ook ontvouwt. De synodale bekering van geesten en harten moet gepaard gaan met een synodale hervorming van kerkelijke plaatsen, die bedoeld zijn om wegen te creëren waarop we samen verder kunnen gaan. Dit betekent echter niet dat het pastorale handelen zich alleen moet richten tot mensen die zich vrijwillig aansluiten. Het uiteindelijke doel is om elke man en vrouw te ontmoeten.

87. Deze hervorming moet gebaseerd zijn op een begrip van de Kerk als het heilige volk van God, dat gestalte krijgt in de gemeenschap van kerken (*communio Ecclesiarum*). Onze ervaring heeft aangetoond dat het op gang brengen van het synodale proces in de lokale kerken de eenheid van de hele Kerk niet ondermijnt, maar juist de verscheidenheid en universaliteit van het volk van God gestalte geeft (cf. LG 22). Verre van de uitoefening van het ambt van eenheid van de bisschop van Rome in gevaar te brengen, versterkt dit proces het juist. Ons denken over de Kerk begint niet bij haar instellingen. Deze moeten inderdaad herzien worden, zelfs op het hoogste niveau, maar altijd met het oog op een grotere dienstbaarheid aan de zending.

88. Gezien de rol van de bisschop van Rome als het zichtbare beginsel van eenheid van de hele Kerk en van elke bisschop als zichtbaar beginsel van eenheid in zijn lokale kerk, kon het Concilie stellen dat de Kerk, het mystieke Lichaam van Christus, ook een lichaam van kerken is. In hen en uit hen bestaat de ene en enige Katholieke Kerk (cf. LG 23). Dit lichaam omvat: (a) de afzonderlijke kerken als delen van het volk van God, elk toevertrouwd aan een bisschop; (b) de groeperingen van kerken, waar de instanties van gemeenschap vooral worden vertegenwoordigd door de hiërarchische organen; en (c) de hele Kerk (*Ecclesia tota*), waar de Kerk als een gemeenschap van kerken zich uitdrukt in het college van bisschoppen, verenigd rond de bisschop van Rome in de band van een bisschoppelijke (*cum Petro*) en hiërarchische (*sub Petro*) gemeenschap. De hervorming van de kerkelijke instellingen moet noodzakelijkerwijs deze geordende structuur van de Kerk volgen.

De lokale kerken in de ene en enige Katholieke Kerk

89. De lokale kerk is van nature de plek waar we het missionaire synodale leven van de hele Kerk het meest direct ervaren. De bijdragen van de bisschoppenconferenties hebben het over parochies, basissgemeenschappen en kleine christelijke gemeenschappen als contexten van gemeenschap en participatie aan de zending. Zoals de parochiepriesters in Sacrofano hebben aangegeven: *De leden van parochies zijn en worden missionaire leerlingen van Jezus, die samenkomen in zijn naam voor gebed en liturgie, dienstverlening en getuigenis in tijden van vreugde en verdriet, hoop en strijd*. God is aan het werk in deze kerkelijke realiteiten. We zijn ons echter bewust dat we meer inspanningen moeten leveren om de grote flexibiliteit van de parochie als gemeenschap van gemeenschappen vruchten te laten dragen ten dienste van de missionaire creativiteit.

90. Tegenwoordig bestaan de lokale kerken ook uit verenigingen en gemeenschappen die zowel oude als nieuwe vormen van christelijk leven vertegenwoordigen. Specifiek dragen de instituten van godgewijd leven en de sociëteiten van apostolisch leven aanzienlijk bij aan het leven en de missionaire vitaliteit van lokale kerken. Dit geldt eveneens voor lekenverenigingen, kerkelijke bewegingen en nieuwe gemeenschappen. Het behoren tot de Kerk komt tegenwoordig tot uitdrukking in een groeiend aantal vormen die niet gebonden zijn aan een geografische locatie, maar aan verbanden van associatieve aard. Deze diversiteit aan

vormen moet worden bevorderd, altijd rekening houdend met het missionaire perspectief en de kerkelijke onderscheiding van wat de Heer in elke specifieke context vraagt. Het bezielen van deze veelvoudige diversiteit en het zorgen voor de banden van eenheid zijn specifieke bevoegdheden van de diocesane of eparchiale bisschop. Studiegroep 6 heeft de opdracht gekregen om deze aspecten verder te onderzoeken.

91. Net als in eerdere fasen van het synodale proces, en ook tijdens de raadpleging die voorafging aan het opstellen van dit *Instrumentum laboris*, beschouwen veel van de ontvangers bijdragen de verschillende soorten raden op het niveau van de parochie, het decanaat, en het bisdom of eparchie als essentiële instrumenten voor de planning, organisatie, uitvoering en evaluatie van pastorale activiteiten. Ze benadrukken de noodzaak om deze te versterken. Deze structuren zijn al voorzien in het bestaande canonieke recht. Met de juiste aanpassingen kunnen ze nog beter vormgeven aan enkele aspecten van een synodale stijl. Deze raden hebben het potentieel om te fungeren als instanties voor kerkelijke onderscheiding en synodale besluitvorming maar ook als plaatsen voor de verantwoording en evaluatie van personen in gezaghebbende posities. Het is belangrijk om te onthouden dat de raden op hun beurt verantwoording zullen moeten afleggen over hoe zij hun taken uitvoeren. Dit domein lijkt dus een van de meest veelbelovende te zijn voor een snelle implementatie van de synodale oriëntaties, wat zal leiden tot snel merkbare concrete veranderingen.

92. Om vooruitgang te boeken in deze richting, wordt in veel bijdragen de nadruk gelegd op de noodzaak om het profiel en de werkwijze van deze organen te herzien. Een cruciaal aspect hierbij is de benoemingsprocedure van de leden. De samenstelling van de raden moet een getrouwe weerspiegeling zijn van de samenstelling van de betreffende gemeenschap (parochie of bisdom/eparchie), om zo een geloofwaardige bijdrage te leveren aan het bevorderen van een cultuur van transparantie en verantwoording. Het is daarom noodzakelijk dat de meerderheid van de leden niet door de overheid (pastoor of bisschop) wordt benoemd, maar op een andere manier wordt aangewezen die ervoor zorgt dat de realiteit van de gemeenschap of lokale kerk effectief tot uitdrukking komt.

93. Er moet evenveel aandacht worden besteed aan de samenstelling van deze organen om een grotere participatie te bevorderen van vrouwen, jongeren en mensen die in omstandigheden van armoede of marginalisering leven. Verder is het, zoals ook duidelijk werd in de eerste sessie, essentieel dat deze organen mannen en vrouwen in hun midden hebben die zich inzetten om te getuigen van het geloof in de dagelijkse realiteiten van het leven en in hun sociale contexten, met een erkende apostolische en missionaire gezindheid (cf. SR 18d), en niet alleen mensen die betrokken zijn bij de interne organisatie van het leven en de diensten van de christelijke gemeenschap. Op deze manier zal de kerkelijke onderscheiding binnen deze organen, genieten van een grotere openheid, een vermogen om de realiteit te analyseren, en een diversiteit aan perspectieven. Ten slotte wijzen veel bijdragen op de wenselijkheid om die raden die volgens de huidige wetgeving momenteel facultatief zijn, verplicht te maken.

94. Sommige bisschoppenconferenties delen ook ervaringen van reeds bestaande hervormingen en goede praktijken. Deze omvatten de oprichting van netwerken van pastorale raden, met raden van kleine gemeenschappen en basismilieus, parochies en decanaten, tot de diocesane pastorale raad. Als model van raadpleging en luisteren wordt voorgesteld om op alle niveaus kerkelijke bijeenkomsten te houden, waarbij wordt geprobeerd de raadpleging te verbreden om de bijdrage op te nemen van andere niet-katholieke kerken en kerkelijke gemeenschappen, van andere religies op het grondgebied, en van de samenleving waarmee de christelijke gemeenschap haar weg bewandelt.

De banden die de eenheid van de Kerk vormgeven

95. Het gedeelde perspectief van de uitwisseling van gaven, zoals uiteengezet in het eerste deel, vormt de inspiratie voor de relaties tussen de kerken. Dit perspectief combineert een focus op de banden die de eenheid van de Kerk vormgeven met een erkenning van de unieke kenmerken die verbonden zijn met de context van elke lokale kerk, met haar geschiedenis en tradities. Door een synodale benadering te omarmen, kunnen we het idee loslaten dat alle kerken over ieder onderwerp noodzakelijkerwijs hetzelfde tempo moeten aanhouden. Verschillen in tempo kunnen juist worden gewaardeerd als een uiting van legitieme diversiteit en een kans voor de uitwisseling van gaven en wederzijdse verrijking. Om deze visie te realiseren, is het cruciaal om die te verankeren in concrete structuren en praktijken. Het beantwoorden van de vraag *‘Hoe’ kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn?’* vereist het bepalen en bevorderen van dergelijke structuren en praktijken.

96. Oosterse hiërarchische structuren en bisschoppenconferenties zijn essentiële instrumenten voor het smeden van banden en het uitwisselen van ervaringen tussen de kerken, en voor het decentraliseren van bestuur en pastorale planning. Het Tweede Vaticaanse Concilie stelde dat, naar analogie met de oude patriarchale kerken, bisschoppenconferenties *veelvoudig en vruchtbaar werk verrichten om hun collegiale ingesteldheid in een concrete toepassing om te zetten* (LG 23). Deze wens is echter nog niet volledig gerealiseerd, omdat, zoals paus Franciscus benadrukt, *het nog onvoldoende geëxpliciteerd is in een statuut van de bisschoppenconferentie dat hen concrete bevoegdheden en een echt leergezag toekent* (EG 32). Het zoeken naar hoe we een missionaire synodale Kerk kunnen zijn, vereist dat we deze kwestie aanpakken.

97. Op basis van de tot nu toe verzamelde informatie tijdens dit synodale proces, komen de volgende voorstellen naar voren: (a) het erkennen van bisschoppenconferenties als kerkelijke entiteiten met een leerstellige autoriteit, rekening houdend met de socio-culturele diversiteit binnen de context van een Kerk met veel gezichten en met waardering voor liturgische, disciplinaire, theologische en spirituele uitdrukkingen die passen bij de verschillende socio-culturele contexten; (b) het evalueren van de doorleefde ervaring van het functioneren van de bisschoppenconferenties en de oosterse hiërarchische structuren, evenals van de relaties tussen episcopaten en de Heilige Stoel, om concrete hervormingen te bepalen die moeten worden doorgevoerd. De ad-limnabezoeken, die onder Studiegroep 7 vallen, kunnen een geschikte gelegenheid bieden voor deze evaluatie. (c) ervoor zorgen dat alle bisdommen of eparchieën worden toegewezen aan een kerkprovincie en aan een bisschoppenconferentie of oosterse hiërarchische structuur (cf. CD 40).

98. De ervaring van de continentale bijeenkomsten, een innovatie van de eerste fase van het synodale proces, heeft een meer coherente uitvoering gegeven aan de conciliaire richtlijn om serieus rekening te houden met de bijzonderheden *van ieder groot sociaal-cultureel gebied* in de zoektocht naar *een meer diepgaande aanpassing in het hele bereik van het christelijke leven* (AG 22). Deze ervaring, samen met het traject dat de kerken in sommige regio's hebben afgelegd, roept de vraag op hoe we de synodale en collegiale dynamiek een passender institutionele vorm kunnen geven. Dit kan bijvoorbeeld door middel van kerkelijke bijeenkomsten en bisschoppenconferenties. Aan deze organen kunnen gecoördineerde taken van overleg en besluitvorming worden toevertrouwd op continentaal en regionaal niveau. Ook kunnen er methoden voor onderscheiding worden ontwikkeld die diverse kerkelijke actoren betrekken bij het opstellen van documenten en bij besluitvormings- en beslissingsprocessen. Bovendien wordt voorgesteld om in het kader van onderscheiding en aangepast aan de diversiteit van de contexten ruimte te bieden voor het luisteren naar en het in dialoog gaan met burgerlijke instellingen, vertegenwoordigers van andere religies, niet-katholieke organisaties en de samenleving in het algemeen.

99. De wens om de lokale synodale dialoog voort te zetten en niet te beëindigen, samen met de noodzaak van een effectieve inculturatie van het geloof in belangrijke territoriale gebieden, leidt ons tot een herwaardering van de instelling van particuliere concilies die provinciaal of plenair kunnen zijn. Hun periodieke viering is lange tijd een verplichting geweest in de geschiedenis van de Kerk. Geïnspireerd door de ervaring van het synodaal onderweg zijn, kunnen we overwegen om vormen te ontwikkelen met een assemblee van enkel bisschoppen of een kerkelijke assemblee met ook andere gelovigen die zijn afgevaardigd door de pastorale raden van de betrokken bisdommen of eparchieën, of op een andere manier zijn aangewezen om de diversiteit van de Kerk in de regio te weerspiegelen. Om dit te bevorderen, is het noodzakelijk om de procedure voor *erkenning (recognitio)* van de conclusies van particuliere concilies te hervormen, zodat hun tijdige publicatie kan worden bevorderd.

De dienst aan de eenheid van de bisschop van Rome

100. Het beantwoorden van de vraag '*Hoe' kunnen we een missionaire synodale kerk zijn?*' vereist ook een herziening van de dynamiek die synodaliteit, collegialiteit en primaatschap verenigt, zodat de relaties kunnen worden versterkt tussen de instellingen waarin die dynamiek concreet tot uitdrukking komt.

101. Het huidige Synodale Proces heeft de waarheid van de conciliaire verklaring aangetoond dat *er in de kerkelijke gemeenschap op wettige wijze particuliere kerken zijn die over hun eigen tradities beschikken, terwijl het primaatschap van de Stoel van Petrus intact blijft, die het voorzitterschap over heel de liefdesgemeenschap waarneemt, de rechtmatige verscheidenheden beschermt en er tevens over waakt dat het particuliere de eenheid niet schaadt, maar veeleer dient* (LG 13). Op basis van deze functie staat de bisschop van Rome, als zichtbaar beginsel van de eenheid van de hele Kerk (cf. LG 23), borg voor de synodaliteit. Hij roept de hele Kerk op tot synodaal handelen door de bisschoppensynodes bijeen te roepen, voor te zitten en de resultaten ervan te bevestigen. Het is zijn taak erover te waken dat de Kerk groeit in een synodale stijl en vorm.

102. De reflectie op de manieren waarop het ambt van Petrus moet worden uitgeoefend, moet ook worden bekeken vanuit het perspectief van de *heilzame decentralisatie* (EG 16), waar paus Franciscus op aandringt en waar veel bisschoppenconferenties om vragen. Volgens de formulering van de apostolische constitutie *Praedicate Evangelium* (19 maart 2022), betekent dit dat het *aan de autoriteit van de bisschoppen wordt overgelaten om kwesties op te lossen waarmee zij vertrouwd zijn en die de eenheid van leer, discipline en communio niet aantasten, in de uitoefening van 'hun eigen taak als leraren' en herders. Hierbij handelen zij altijd met die medeverantwoordelijkheid die de vrucht en uitdrukking is van het specifieke 'mysterium communionis' dat de Kerk is* (PE II,2).

103. Om in deze richting verder te gaan, kunnen we ons laten inspireren door het recente *motu proprio Competentias quasdam decernere* (15 februari 2022). Dit document kent bevoegdheden toe aan de *uitvoerende macht van de lokale kerken en kerkelijke instellingen, met betrekking tot bepalingen van het canonieke recht die bedoeld zijn om de eenheid van discipline in de universele Kerk te waarborgen, op basis van de dynamiek van de kerkelijke gemeenschap, zoals uiteengezet in de proloog.*

104. Bovendien kan het opstellen van canonieke normen ook worden gezien als een plaats om een synodale stijl te beoefenen. Het opstellen van regels gaat verder dan alleen de uitoefening van een erkende bevoegdheid door de overheid; het moet worden beschouwd als een vorm van echte kerkelijke onderscheiding. Hoewel alleen de overheid over de prero-

gatieven beschikt om normen uit te vaardigen, kan en moet zij een synodale methode toepassen om normen uit te vaardigen die de vrucht zijn van het luisteren in de Geest en van een zoeken naar gerechtigheid.

105. De eerdergenoemde apostolische constitutie *Praedicate Evangelium* heeft, in synodale en missionaire zin, de dienst die de Romeinse Curie aan de bisschop van Rome en het college van bisschoppen verleent, vormgegeven. Om transparantie en verantwoording te bevorderen, zou een periodieke evaluatie van haar werk kunnen worden overwogen door een onafhankelijk orgaan, zoals de raad van kardinalen en/of een door de synode gekozen raad van bisschoppen. Studiegroep 8 richt zich specifiek op het onderzoeken van de rol van de pauselijke vertegenwoordigers vanuit een synodaal missionair perspectief en op het verkennen van modaliteiten om hun werk te evalueren.

106. De synodale assemblee van oktober 2023 benadrukte de noodzaak om de resultaten van de eerste sessie te evalueren (cf. SR 20j). Deze evaluatie moet rekening houden met de ontwikkelingen die zijn ingezet door de apostolische constitutie *Episcopalis Communio*, die de synode heeft getransformeerd van een eenmalige gebeurtenis naar een kerkelijk proces dat zich uitstrekt in ruimte en tijd. Onder de plaatsen waar synodaliteit en collegialiteit worden beoefend op het niveau van de hele Kerk, springt de bisschoppensynode er zeker uit. Ingesteld door Paulus VI als een assemblee van bisschoppen, bijeengeroepen om met hun raadgevingen te delen in de zorg van de bisschop van Rome voor de hele Kerk, is ze nu, in de vorm van een gefaseerd proces, het domein waar de dynamische relatie tussen synodaliteit, collegialiteit en primaatschap wordt gerealiseerd en bevorderd. Het gehele heilige volk van God, de bisschoppen die verantwoordelijk zijn voor afzonderlijke delen ervan, en de bisschop van Rome als het principe van eenheid van de Kerk, nemen volledig deel aan het synodale proces, elk volgens hun eigen functie. Deze participatie wordt zichtbaar gemaakt door de synodale assemblee, die bijeenkomt rond de bisschop van Rome, en die in haar samenstelling de verscheidenheid en universaliteit van de Kerk toont als *het sacrament van eenheid*, het heilige volk dat onder de bisschoppen verenigd en geordend is (SC 26).

107. Een van de meest significante vruchten van de Synode 2021-2024 is de krachtige oecumenische impuls en de belofte die zij met zich meebrengt. In dit licht kan het waardevol zijn om de kwestie over de uitoefening van het Petrusambt te heroverwegen, rekening houdend met een *nieuwe situatie* (UUS 95). Het recent uitgebrachte document *De bisschop van Rome: primaatschap en synodaliteit in oecumenische dialogen en reacties op de encycliek Ut Unum Sint*, gepubliceerd door het Dicasterie ter Bevordering van de Eenheid van de Christenen, biedt waardevolle inzichten voor verder onderzoek. Dit onderwerp is een belangrijk onderdeel van het werk van Studiegroep 10, die zich richt op het integreren van de resultaten van het oecumenisch onderweg zijn in kerkelijke praktijken.

108. De rijkdom die voortkomt uit de participatie van broederlijke afgevaardigden van andere kerken en kerkelijke gemeenschappen aan de eerste sessie, nodigt ons uit om met aandacht te kijken naar de beoefening van synodaliteit door onze oecumenische partners, zowel in het Oosten als in het Westen. De oecumenische dialoog speelt een cruciale rol in het verdiepen van ons begrip van synodaliteit en in het bevorderen van de eenheid van de Kerk. Het stimuleert ons vooral om authentieke oecumenische synodale praktijken te ontwikkelen, waaronder vormen van raadpleging en onderscheiding over gemeenschappelijke en urgente kwesties. De basis van deze mogelijkheid is ons verenigd zijn in één doop, waaruit de identiteit van het volk van God en de dynamiek van gemeenschap, participatie en zending voortvloeit.

Besluit

De synodale Kerk in de wereld

109. Alles in deze wereld is onderling verbonden en gekenmerkt door een rusteloos verlangen naar de ander. Alles is een oproep tot een relatie en een getuigenis van het feit dat uiteindelijk niemand en niets aan zichzelf genoeg heeft. Wanneer we de hele wereld beschouwen in het licht van de christelijke openbaring, wordt zij een sacramenteel teken van een aanwezigheid die haar zowel overstijgt als bezielt. Dit leidt ons naar de ontmoeting met God, die uiteindelijk verwezenlijkt zal worden in de harmonieuze co-existentie van verschillen en voltooid op het eschatologische feestmaal dat God heeft bereid op zijn heilige berg.

110. Getransformeerd door de verkondiging van de verrijzenis, streeft de Kerk ernaar een plaats te worden waar het visioen van Jesaja wordt ingeademd en beleefd. Ze wil een *toevlucht voor de zwakken zijn, een toevlucht voor de armen in hun nood, een schuilplaats tegen stortbuien, een schaduw tegen hitte* (Jes 25,4). Op deze manier opent de Kerk haar hart voor het Koninkrijk. Wanneer de leden van de Kerk zich laten leiden door de Geest van de Heer naar onverkende horizonten, ervaren ze een onmetelijke vreugde. In zijn schoonheid, nederigheid en eenvoud nodigt het synodale proces ons uit tot een voortdurende bekering van onze manier van Kerk-zijn.

111. De encycliek *Fratelli Tutti* spoort ons aan onszelf te erkennen als zusters en broeders in de verrezen Christus, en stelt dit niet voor als een status maar als een manier van leven. De encycliek benadrukt het contrast tussen de tijd waarin we leven en het visioen van harmonieus samenleven door God bereid. De sluier van rouw, het kleed dat alle volken bedekt en de tranen die Jesaja noemt, zijn ook in onze eigen tijd aanwezig. Ze zijn vaak het gevolg van een toenemend isolement, het escalerende geweld en de polarisatie van onze wereld, en van onze vervreemding van de bronnen van het leven. Dit *Instrumentum laboris* bevraagt ons. Hoe kunnen we een missionaire synodale Kerk zijn? Hoe kunnen we diepgaand luisteren en in dialoog gaan? Hoe kunnen we medeverantwoordelijk zijn in het licht van de dynamiek van onze persoonlijke en gemeenschappelijke roeping als gedoopten? Hoe kunnen we structuren en processen veranderen zodat iedereen kan deelnemen en de charisma's kan delen die de Geest aan ieder schenkt voor het welzijn van allen? Hoe kunnen we macht en gezag uitoefenen als dienst? Elk van deze vragen is een dienst aan de Kerk en, door haar optreden, aan de mogelijkheid om de diepste wonden van onze tijd te helen.

112. De profeet Jesaja beëindigt zijn Godsspraak met een lofzang die wij met één stem moeten aanheffen: *Hij is onze God! Hij was onze hoop: Hij zou ons redden. Hij is de Heer, Hij was onze hoop. Juich en wees blij: Hij heeft ons gered!* (Jes 25,9). Laten we ons als volk van God aansluiten bij deze lofzang. Laten we als pelgrims van hoop onze synodale weg vervolgen en gaan naar wie nog steeds wachten op de verkondiging van de Blijde Boodschap van verlossing!